

Özelleştirme Kıskaçında İşçi Hareketi: Yatağan İşçilerinin 2013-2014 Direnişi¹

Cüneyt EREN*

Öz: Bu çalışma özelleştirmeye karşı Türkiye tarihinin en uzun soluklu mücadelesini veren Yatağan işçilerinin 16 Eylül 2013'de başlayıp 447 gün süren direnişini konu edinmektedir. Çalışma direnişe aktif biçimde katılan işçiler, sendika yöneticileri, sendika uzmanları ve yerel yöneticilerle yapılan görüşmelerin yanı sıra yerel ve ulusal gazete taramalarına, Tes-İş ve Türkiye Maden-İş sendikalarının süreli/süresiz yayınlarına dayanmaktadır. Çalışmanın amacı, işçi sınıfının toplumsal bir aktör olarak uzun süredir görmezden gelindiği bir dönemde Yatağan işçilerinin bir yılı aşkın bir süre boyunca sürdürmeyi başardıkları direnişin arka planında yatan faktörlerin, direnişin güçlü ve zayıf yönlerinin analiz edilmesidir. Elde edilen bulgulara göre işyeri komitelerinin etkin bir şekilde işletilmesi, işçilerin güvencesizliğe ilişkin farkındalıklarının yüksek olması, geçmişteki mücadele deneyimleri, şube yöneticilerinin işçilerle kurduğu güven temelli ilişki, bununla bağlantılı olarak şube yönetiminin üyelerini harekete geçirebilme kabiliyetinin yüksek olması, şube yönetiminin işçilere direnişlerinin salt kendileri açısından değil ülke çıkarları açısından da önemli olduğu bilincini kazandırmış olması direnişin güçlü yönleridir. Direnişi olumsuz etkileyen başlıca etmenlerin ise; Tes-İş ve Türkiye Maden-İş sendikalarının ve genel olarak sendikal hareketin gücündeki büyük gerileme, Türk-İş'in yeterli desteği vermemesi, işyerindeki işçi sayısındaki azalış, işçi kitlesinin

---

¹ Bu çalışma, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Anabilim Dalı doktora programında Prof. Dr. Ahmet Makal danışmanlığında yürütülen "Türkiye'de Grevler ve Lokavtlar" başlıklı seminer kapsamında gerçekleştirilmiş olup 11. Mülkiye Genç Sosyal Politikacılar Kongresi'nde sunulan tebliğin gözden geçirilmiş ve genişletilmiş halidir. Çalışmanın her aşamasında ilgi ve desteğini esirgemeyen Prof. Dr. Ahmet Makal'a, belgelere ulaşmam için büyük katkı sunan Tes-İş ve Maden-İş Yatağan şube yöneticilerine ve alan çalışması sırasında büyük bir istekle görüşme teklifimi kabul eden Yatağan işçilerine teşekkürü borç bilirim.

* Ar. Gör. Mersin Üniversitesi, İİBF, Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Bölümü.

önceki yıllara göre çok daha heterojen bir yapıda olması, 4-C uygulamasının olumsuz etkileri ve iktidar partisinin tek parti hükümeti olmanın sağladığı avantajları sonuna kadar kullanması olduğu tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Yatağan işçileri, sendika, işçi direnişi, özelleştirme.

A Labor Movement in the Grip of Privatization: Resistance of Yatağan Workers of 2013-2014

Abstract: This study deals with the resistance of Yatağan workers having made the most long-termed struggle against the privatization in Turkey's history, which lasted for 447 days as of the 16th of September 2013. The study is based on the interviews with workers, union administrators, union experts and local administrators who have actively participated in the resistance movement, as well as local and national newspaper reviews, and publications by Tes-Is and Maden-Is Unions. The study aims to analyze the underlying factors of the resistance of Yatağan workers, which they have succeeded to maintain for more than a year in a period when the working class as a social actor has been ignored for so long, and the strengths and weaknesses of the resistance. According to the findings, work place committees that are operated efficiently, workers' awareness of precarity, their past experiences of struggle, the trust-based relationship which branch administrators establish with workers, and in relation to this, the case that the branch administration has a high capability for making the members mobilized and has already enabled workers to raise consciousness about the fact that their resistance is extremely important not only for themselves solely but also in the sense of national interests all constitute the strengths of Yatağan resistance. Considering the factors making the 2013-2014 resistance hard, these have been determined to be the major decline in the power of union headquarters and trade union movement in general, that Turk-Is has not given sufficient support, the decrease in the number of workers in the workplace, that the worker mass has had a more heterogeneous structure compared to the previous years, the negative effects of the 4-C implementation and that the government party has taken the advantages of constituting a single-party government to the full extent.

Keywords: Yatağan workers, union, labor resistance, privatization.

Giriş

1970'li yılların sonlarında pek çok ülkede gündeme gelen sendikal kriz², Türkiye'de görece daha geç ancak 12 Eylül darbesinin yarattığı etkiyle çok daha ağır biçimde yaşanmıştır. 1980-1986 yılları arasında giderek işlevsizleş(tiril)en sendikalar, '80'lerin sonlarından '90'ların ortalarına kadar yükselen toplumsal muhalefetin de desteği ile pek çok etkili grev ve kitlesel eylem düzenlemişse de³ arkalarına aldıkları toplumsal gücü değerlendirememişlerdir. Sonuçta '90'ların ikinci yarısında ivme kazanan gerilemiş, 2000'li yıllarda çok daha keskin bir hal almıştır (Doğan, 2015: 396-400; Çelik, 2014: 46).

Sendikaların üye ve güç kaybının hızlandığı 2000'li yıllarda kararlı bir şekilde uygulanan özelleştirme politikaları sendikal krizi derinleştirmiştir. Sendikalar ve genel olarak işçi hareketi giderek mevzi kaybetmesine karşın artan güvencesizliğin de etkisiyle işçi sınıfının en etkin mücadele aracı olan grev dahi –özellikle 2002-2012 döneminde- giderek kullanı(l)dırıl(mayan) bir mücadele aracı haline gelmiştir. Benzer eğilim grev dışı işçi eylemlerinde de gözlenmiştir. Bu “istikrarlı” gerilemiş hali, “zoraki çalışma barışı” olarak nitelendirilmiştir (Çelik, 2012: 108; Savaş, 2013a). Ancak 2013 yılı bu “istikrarlı” gerilemişe istisna teşkil etmiştir. Toplumsal muhalefette büyük bir yükselişin yaşandığı 2013 yılında grev ve grev dışı işçi eylemlerinde dikkat çekici bir artış yaşanmıştır. Söz konusu eğiliminin 2014 yılında devam etmesi işçi hareketindeki gerilemişin sonuna gelindiğine ilişkin umutların artmasına neden olmuştur (Kaygısız, 2014a: 109; Savaş, 2013b).

2013 yılının en uzun işçi direnişi ise, 1996 yılından beri özelleştirmeye karşı mücadele eden Yatağan Termik Santrali ve Güney Ege Linyitleri İşletmeleri'nde (GELİ) çalışan işçilerin direnişi olmuştur. Yatağan direnişi, direnişin sendikal zeminden doğması açısından geleneksel bir işçi direnişinin; etkin işletilen işyeri komitelerinin etkisiyle tabanın zaman zaman sendika yöneticilerini zorlayacak düzeydeki aktifliği açısından ise yeni olarak değerlendirilebilecek bir işçi hareketinin izlerini taşımaktadır. Santral ve maden işçileri farklı sendikalarda⁴ örgütlü olmalarına rağmen karar ve eylemde ortak mücadele kararı almış ve bu karar başarılı bir şekilde uygulanmıştır. Sendikalar arası işbirliği açısından önemli bir deneyim olan bu

² Söz konusu krizi, genel anlamda sendikal hareketin değil çeşitli yöntemlerle düzene bağımlı kılınan himayeci sendikacılık geleneğinin krizi olarak değerlendiren bir çalışma için bkz. Özügür (2008a: 281-296).

³ Türk-İş'in 1980-1992 yılları arasındaki değişimini “teslimiyetten mücadeleye” olarak nitelendiren ayrıntılı bir çalışma için bkz. (Koç:1995).

⁴ Yatağan Termik Santrali'nde Türkiye Enerji, Su ve Gaz İşçileri Sendikası (Tes-İş), maden kısmı olarak adlandırılan GELİ'de ise Türkiye Maden İşçileri Sendikası (Türkiye Maden-İş) örgütlüdür.

süreç günümüzde sınıf hareketinin belki de en çok ihtiyaç duyduğu birleşik sınıf mücadelesinin somut bir örneği olmasına karşın Yatağan işçilerinin 2013-2014 direnişini konu alan çalışma sayısı son derece azdır.

Bu çalışma Yatağan işçilerinin 16 Eylül 2013’de direniş çadırının kurulmasıyla başlayıp 30 Kasım 2014’de sistemin yasallık duvarı aşarak işyeri işgaline evriliş 6 Aralık 2014 tarihinde sonlandırılan 447 günlük direnişini konu edinmektedir. Yatağan işçileri işçi sınıfı üzerindeki baskıların giderek arttığı bir dönemde bir yılı aşkın bir süre direnmişler ancak işyerlerinin özelleştirilmesi engelleyememişlerdir. Direnişlerindeki temel taleplerini kabul ettiremeyerek “yenilmiş” olan bir işçi kitlesinin çalışma konusu yapılması problemlili görülebilir. İşçi sınıfı tarihinde “*yalmızca başarı olanların batırılması, çkmaç sokaklar, yitirilmiş davalar ve kaybedenlerin batırılmaması*” yönündeki bu eğilim sıkça eleştirilmektedir (Thompson, 2004: 43). Diğer yandan Özügurlu’nun (2006: 293) isabetle dikkat çektiği gibi “*özelleştirme karşıtı bir mücadelenin yenilgi veya zaferle sonuçlanması kadar yürütülen mücadelenin niteliği*” de önemlidir. Direniş sonucunda özelleştirme durdurulmasa da, özelleştirmeye karşı son ana kadar tüm güçleriyle mücadele eden Yatağan işçilerinin direnişinin sendikal hareketin her anlamda dibe vurduğu bir dönemde başlaması ve Türkiye tarihinde özelleştirmeye karşı verilen en uzun soluklu mücadele olması açısından işçi hareketine ve toplumsal muhalefete önemli bir moral ve direniş deneyimi kazandırmıştır (Koçak, 2017: 158).

Çalışma eylemlere aktif biçimde katılan işçiler, sendika yöneticileri ve yerel yöneticilerle yapılan derinlemesine görüşmelerin yanı sıra Muğla Devrim, Yatağan Demeç, Milas Yakamoz, Muğla Haber, Hamle gibi direniş sürecini yakından takip eden yerel ve ulusal gazete taramalarına, Tes-İş ve Türkiye Maden-İş sendikalarının süreli/süresiz yayınlarına dayanmaktadır. Çalışma sürecinde 3 sendika yöneticisi, 1 sendika uzmanı, 1 Özelleştirme İdaresi Başkanlığı (ÖİB) yetkilisi, 2 yerel yönetici (belediye başkanı) ve 15 işçi (8 santral 7 maden işçisi) olmak üzere toplam 22 kişiyle Ankara ve Muğla’da 10.04.2018-22.04.2018 tarihleri arasında yarı yapılandırılmış görüşmeler yapılmıştır. Görüşmelerden önce randevu alınmış, görüşmelerin tamamı katılımcıların kendilerini rahat hissetmeleri amacıyla kendilerinin belirledikleri yerlerde gerçekleştirilmiştir. İşçilerle yapılan görüşmelerin büyük bir kısmı işçilerin tercihi ile sendika şubelerinde yapılmıştır. Görüşmelerin süresi 40-150 dakika arasında değişmiş, görüşmelerin tamamında görüşmecilerden izin alınarak kayıt cihazı kullanılmıştır. Görüşme yapılan işçilerin halen işyerinde çalışıyor olması nedeniyle işçiler farklı isimlerle kodlanmıştır. İşçilerin büyük kısmının daha önceki özelleştirme karşıtı direnişlere katılmış olması, mücadele süreçleri arasındaki benzerlik ve farklılıkları analiz etme imkânı sunmuştur.

Çalışmanın temel amacı Yatağan işçilerinin 447 günlük direnişinin çeşitli yönleriyle analiz edilmesidir. Belirtilen amaç doğrultusunda çalışmanın

ilk kısmında Türkiye’de özelleştirmenin boyutları ele alınmıştır. Çalışmanın ikinci kısmı direniş sürecinin analizine ayrılmıştır. Bu bölümde genel olarak direnişi kolaylaştıran/zorlaştıran etmenler ve işçilerin direniş deneyimleri incelenmiştir. Çalışmanın son kısmında direnişin sağladığı kazanımlar ve özelleştirme sonrası çalışma koşullarındaki değişim ele alınmıştır.

Türkiye’de KİT’lerin Özelleştirilme Süreci

Türkiye’de 1984 tarihli 2983 sayılı kanunla kurumsal çerçevesi çizilen özelleştirme politikaları 1986 yılı sonrasında uygulanmaya başlanmıştır. 90’lı yıllarda korumacı ekonomi politikalarının giderek gözden düşmesi, dönemin yöneticilerinin ekonomi anlayışı, uluslararası finans kuruluşlarının baskıları, ard arda yaşanan ekonomik krizler, artan bütçe açıkları hükümetlerin pragmatik biçimde özelleştirmeye yönelmesine neden olmuşsa da özelleştirmelerin kurumsal altyapısının bu dönemde henüz etkin biçimde tesis edilememesi⁵, özelleştirmeler konusunda net bir siyasi kararlılığın olmaması, toplumsal muhalefetin ve sendikaların bu yıllarda görece güçlü olması özelleştirme uygulamalarının yaygınlaşmasını geciktirmiştir (Türkiye Maden-İş, 2003: 141-143; Süzük, 2014: 515). Ancak 2001 yılında yaşanan ekonomik kriz sonrasında “reform” adı altında piyasalaşma yönünde atılan adımlarla kapitalizme eklenme sürecinin hızlanması özelleştirmelerde “yeni” bir dönemin başlamasına neden olmuştur.

2002 seçimlerinde iktidar olan Adalet ve Kalkınma Partisi (AKP) daha iktidara gelmeden 1984’ten beri “yapılamayanı” yapmayı vaat ettiği gibi⁶ iktidara geldiği andan itibaren de neoliberal politikaları neredeyse tavizsiz biçimde uygulayarak özelleştirmeleri ekonomik gündeminin ana gündem

⁵ 90’lı yılların sonlarına kadar sendikaların özelleştirmeye karşı mücadelesini etkileyen kritik bir unsur Anayasa Mahkemesi’nin özelleştirmeler konusunda verdiği kararlar olmuştur. 1994 yılında 4046 sayılı kanunun çıkmasına kadar olan süreçte hükümetlerin özelleştirme kararları sendikaların ve sivil toplum örgütlerinin itirazları neticesinde Anayasa Mahkemesi tarafından genellikle “kamu yararı” ve “sosyal devlet” ilkesine aykırılık gerekçesiyle iptal edilmiştir. 90’lı yıllarda, sendikalar ve sivil toplum örgütleri özelleştirmelerin kurumsal altyapısının sağlanmamasına başlanması nedeniyle özelleştirmeye karşı hukuki mücadelelerini hukuksal boşluklar çerçevesinde ve teknik yanlışlıklar iddiası ile yapmışlardır. Yapılan itirazlar neticesinde Anayasa Mahkemesi iptal kararları vermiştir. Ancak 1994 yılında 4046 sayılı Özelleştirme Uygulamaları Hakkında Kanun’un kabulü ve ardından 1999 yılında 4446 sayılı kanunla anayasada bu konuda ilgili değişikliklerin yapılmasıyla özelleştirmelerin hukuki denetimi kısıtlanmıştır (Ağartan, 2018: 8-9).

⁶ AKP kurulduğunda yayımlanan programında “özelleştirmenin daha rasyonel bir ekonomik yapının oluşması için önemli bir araç olduğu” ve “hızlı ve toplumsal faydayı sağlayacak bir özelleştirmeye imkân hazırlayacak hukuki ve idari düzenlemeleri yapılacağı” ifadeleri yer almaktaydı (AKP: 2002: 40).

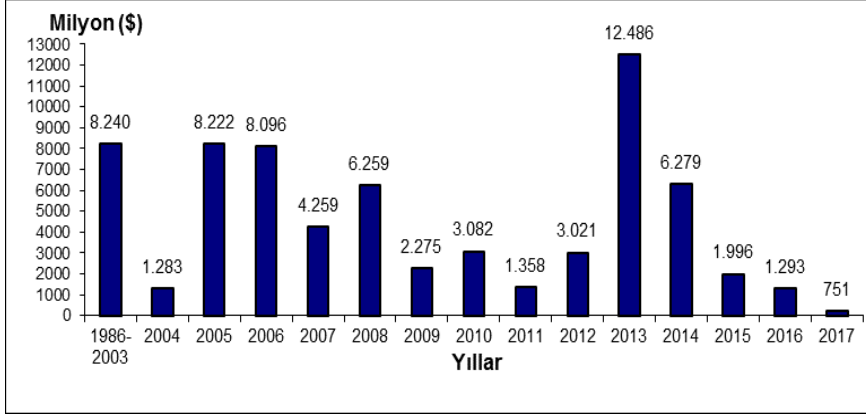
maddelerinden birisi haline getirmiştir. Türkiye'nin kapitalizme eklenme süreci açısından dönüm noktası olarak değerlendirilebilecek dönemde özelleştirmelere ağırlık verilmesi bir tesadüf değil zorunluluktur. Zira neoliberal yapısal uyum sürecine entegre olan Türkiye, küresel piyasalarda ucuz emek gücüne dayanan bir rekabet stratejisi benimsemiştir. Bu stratejinin etkin bir şekilde uygulanması üretim ve emek süreçleri üzerindeki esnekliği sınırlandıran düzenlemelerin kaldırılmasına bağlı olduğu kadar sendikaların gücünün kırılması ve kamu işletmelerinin özelleştirilmesine bağlıydı. Bu süreçte bir yandan özelleştirmenin gereklilikleri konusunda toplumun geniş kesimleri ikna edilmeye çalışılırken diğer yandan özelleştirmelerin denetimini kısıtlayan böylece özelleştirmelerin hızlanmasına imkân verecek yasal düzenlemeler yapılmıştır.⁷ Hukuki ve ideolojik alanla atılan adımlar sonuç vermiş, sonuçta özelleştirmeler hızla artmıştır.

Grafik 1'de görüldüğü gibi 2004 yılını takiben özelleştirmelerde büyük bir artış yaşanmıştır. ÖİB verilerine göre, 1986 yılından 2017 yılı sonuna kadar gerçekleştirilen özelleştirmelerin toplam tutarı 68,9 milyar dolardır. Bunun 60,7 milyar dolarlık kısmı 2003 yılı sonrasında gerçekleştirilmiştir. Başka bir ifadeyle 2003 yılı sonrasında gerçekleştirilen özelleştirmeler tüm özelleştirme uygulamalarının %88'idir (ÖİB, 2017: 60).

---

⁷ AKP döneminde özelleştirmelerin denetimini önemli ölçüde kısıtlayan hukuksal düzenlemeler yapılmıştır. İlk olarak 2005 yılında kabul edilen 5398 sayılı kanunla. 4046 sayılı kanununun 27. maddesine özelleştirme uygulamalarına ilişkin idari davaların ilk derece mahkemesi olarak Danıştay'da görüleceği hükmü eklenerek Anayasa Mahkemesi'ne yapılacak itirazların önü kesilmiş, özelleştirmeye karşı itirazlar Anayasa Mahkemesi'nde değil Danıştay'da görüşülmeye başlanmıştır (Ağartan: 2018: 12). 2010 yılında ise anayasanın 125. maddesinde yapılan değişiklikle idari yargının idari işlem ve eylemler konusunda yerindelik denetimi yapması açıkça yasaklanarak yargı yetkisi idari işlem ve eylemlerin hukuka uygunluğu ile sınırlanmıştır. Böylece Danıştay'ın özelleştirmelere ilişkin itirazlarda kamu yararı ilkesi üzerinden yerindelik denetimi yapma imkânı ortadan kalkmıştır (TMMOB: 2010: 13-13).

Grafik 1: Özelleştirme İşlem Tutarlarında Yıllara Göre Meydana Gelen Değişim

Kaynak: Özelleştirme İdaresi Başkanlığı (ÖİB) 2017 Yılı Faaliyet Raporu, s. 20.

Özelleştirme uygulamalarındaki artış enerji ve maden sektörünü de kaçınılmaz bir şekilde etkilemiştir. '90'lı yılların başında Türk-İş dergisinde “Özelleştirmede Sıra Madenlere mi Geldi?” başlığıyla bir olasılık olarak ele alınan termik santral ve madenlerin özelleştirilmesi (1992: 12) konusu 2000'li yıllarda yeni bir boyut kazanarak olağan bir gerçeklik halini almıştır. Söz konusu sektörlerde özelleştirme girişimleri ilk aşamada termik santrallere kömür sağlayan işletmeler bazında, işletme hakkı devri biçiminde uygulanmaya başlanmıştır. 1993 yılında Afşin-Elbistan linyitleri işletme hakkı devri yönteminin ilk uygulanmaya çalışıldığı yer olmuş ancak süreç ne burası ne de bu yöntemle sınırlı kalmıştır. Öyle ki zamanla termik santraller ve termik santrallere kömür veren tüm işletmeler mülkiyet devri yöntemi ile özelleştirme kapsamına alınmıştır (Maden-İş, 2003: 148). Maden ve enerji işkollarında örgütlü sendikalar “kendi işkollarında” özelleştirme yapılmaması gerektiğine dikkat çekerek hem hukuki hem de eylemsel olarak mücadele etseler de (Türkiye Maden-İş, 1995: 70-73, Türkiye Maden-İş, 2003: 150-159) özelleştirmeleri durduramamışlardır. Nitekim en stratejik ve karlı sektörler arasında yer alan enerji ve maden sektörü özellikle 2009 yılı sonrasındaki özelleştirmelerde başı çekmiştir.⁸ Bu süreçte elektrik üretim tesislerinin yanı

8 Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı'nın “*Milli Enerji ve Maden Politikası Stratejisi*” çerçevesinde Berat Albayrak döneminde yayınlanan *Enerji Strateji Belgesi*'nde enerji tedarikinde kömüre merkezi bir rol biçilmişse de “yatırıma açma” adı altında 6 kömür madeninin daha özelleştirilmesi öngörülmüştür. Üstelik Enerji Stratejisi Belgesinin açıklandığı dönemin hemen öncesinde sadece 2016 yılında enerji sektöründe 6 milyar 295 milyon TL'lik özelleştirme ihalesi gerçekleştirilmişti (Hürriyet, 2017). Buna paralel biçimde Enerji Tabii Kaynaklar Bakanı Fatih Dönmez

sıra elektrik dağıtımii gibi alanlar da özel sektöre açılmış, 2013 yılında tamamlanan özelleştirme işlemleriyle elektrik dağıtımii tamamen özel sektöre devredilmiştir (Süzük, 2014: 518).

Toplumsal, siyasal ve ekonomik açıdan kritik bir yıl olarak değerlendirilen 2013 yılı özelleştirme uygulamaları açısından da “tarihi” bir yıl olmuştur. 2013 yılında, 12,5 milyar dolarlık özelleştirme işlem tutarıyla Cumhuriyet tarihinin en yüksek özelleştirme geliri elde edilmiştir. Bu durum ÖİB raporlarında “*tarihi bir başarı*” olarak nitelendirilmiştir (ÖİB, 2013: 15). Özelleştirme uygulamalarındaki keskin artış özelleştirmenin toplumsal sonuçlarının kamuoyu tarafından tekrar sorgulanmasında (Süzük, 2014: 513) ve özelleştirmeye karşı mücadelenin tekrar yükselmesinde etkili olmuştur. Nitekim Yatağan işçilerinin direnişii de 2013 yılındaki özelleştirme girişimleri nedeniyle başlayıp 447 gün boyunca devam etmiştir.

Yatağan Direnişii: 18 Yıla Uzanan Mücadele Geleneđii

Çalışmanın merkezinde Yatağan işçilerinin işyerlerinin özelleştirilmesine karşı 16 Eylül 2013’de başlayıp 447 gün sürdürdükleri direnişleri olmakla birlikte işçilerin özelleştirmeye karşı mücadelesi 1996 yılına kadar uzanmaktadır. Özelleştirmeye karşı mücadelenin başladığı 1996 yılından 2014 yılına kadar geçen süreçte Yatağan işçileri pek çok kez özelleştirme girişimlerini durdurmayı/ötelemeyi başarmışlardır. 447 günlük son direnişin dinamiklerinin kavranabilmesi için söz konusu direnişlere ilişkin genel bir bilgi vermek faydalı olacaktır.

2013 Yılı Öncesindeki Direnişler

Yatağan işçileri ilk ciddi eylem deneyimlerini 1989 Bahar Eylemlerinde kazanmışlardır.⁹ ’89 Bahar eylemleriyle yükselen sınıf hareketinin bir parçası olarak viziteye çıkma, sakal bırakma, yemek boykotu gibi eylemlerle eylemlilik sürecinde yer alan Yatağan işçileri (Petrol-İş, 1990: 278), ’90’ların ikinci yarısında ivme kaybetmeye başlayan sınıf hareketinden ayrışarak daha radikal ancak daha bilinçli bir mücadele yürüterek Türkiye işçi hareketine özgün deneyimler kazandırmıştır (Soğancı, 2012: 147, 149). Bu yıllarda

---

’in katıldığı bir toplantıda 7 kömür sahasının daha özelleştirileceğini açıklaması enerji ve maden sektöründe kapsamlı bir özelleştirme saldırısının daha geleceğine işaret etmektedir (Sağlam, 2018).

⁹ Santral işçileri toplu iş sözleşmelerinin uzaması nedeniyle 1988 yılında, yemek boykotu gibi pasif eylemler yapmış, gene aynı yıl grev yapmakta olan Dalaman SEKA işçilerine kitlesel biçimde destek ziyaretlerinde bulunmuşlardır (Soğancı, 2012: 149). Ancak bu eylemleri gerek amaçları gerekse işyerlerinin geneline yayılmaması nedeniyle eylemliliğin başlangıcı olarak ele almak mümkün değildir.

işçilerin eylemlere yoğun destek vermesinde ücretlerin son derece düşük olması etkili olmuştur. İşçiler bu yıllarda pazara gitmek için dahi birbirlerinden borç almak zorunda kaldıklarını ifade etmişlerdir.

“Simit satarım gene de burada çalışmam diyen bir sürü arkadaşlarımız o günkü koşullarda zorlandı ve bıraktı. Esnafın bir başka esnaftan kefil isterdi yani bize ürün verirken.”

(Süleyman Girgin, Türkiye Maden-İş Sendikası Yatağan ve Havalisi Eski Şube Başkanı, 16.04.2019 tarihli görüşme)

Yatağan işçileri işyeri özelindeki ilk mücadelelerini ise 1994 yılında vermiştir. Yatağan Termik Santrali'nin yarattığı çevre kirliliği nedeniyle açılan davada santralin 90 gün süreyle durdurulması kararının çıkması direnişi başlatan temel etken olmuştur. Kararın ardından tamamı ücretsiz izne çıkarılan işçiler işsizlik tehdidiyle karşı karşıya kalmışlardır. 1100 işçinin ve ailelerinin katıldığı eylemler (Petrol-İş, 1995: 313) sonrasında işlerine dönen işçiler, bu direnişle ilk kez kendilerine güven duymaya başladıklarını ifade etmişlerdir.

“O gün zaten herkes işten atıldı. Yani ücretsiz izne gönderildi. Ücretsiz izin ne demek... Para yok alamıyorsun sigortada yok... Biz o gün buradan eş, çocuk, ana, baba yürüyerek Muğla Valiliği önünde yağmurun altında günlerce eylem yaptık. Muğla valisi bizimle görüştü. 9-10 gün sonra santralin Bakanlar Kurulu kararı ile çalıştırılması sağlandı.”

(Önder, santral işçisi, 16.04.2018 tarihli görüşme)

Genel anlamda özelleştirmeye karşı eylemlere 1993 yılından itibaren aktif biçimde katılan Yatağan işçilerinin (Petrol-İş, 1995: 302, 309) işyeri özelinde özelleştirmeye karşı direnişleri 1996 yılında Yatağan Termik Santrali ve bağlı maden ocaklarının işletme hakkı devri için ihale ilanlarına çıkılmasıyla başlamıştır. Özelleştirmeye karşı Tes-İş ve Türkiye Maden-İş ihalenin iptali ve yürütmeyi durdurma talebiyle dava açmıştır. Bu süreçte Tes-İş ve Türkiye Maden-İş sendikaları özelleştirmeye karşı başlattıkları eylemleri 1997'de genişleterek devam ettirmişlerdir (Petrol-İş, 1997: 257). Yürütülen mücadeleye rağmen özelleştirmeden vazgeçilmemiş, işçiler de kurdukları barikatlarla ihale öncesi santralleri incelemek için gelen firma yetkililerinin işyerine girmesine engel olmuştur. Direniş sonrasında ihaleler ertelenmiştir (Petrol-İş, 1997: 258). 1997 yılı Nisan ayında yapılan ihale anlaşmayla sonuçlanmışsa da işçilerin güçlü direnişi¹⁰ ve kamuoyunun yoğun

¹⁰ 1997 yılı sonunda başlayıp 1998 yılı başını kapsayan 3 aylık dönemde kapıda barikat kurularak ailelerinde katılımıyla yapılan güçlü direniş sonrasında Yatağan işçileri yerel basın tarafından “*Barikat Çocukları*” olarak anılmaya başlanmıştır.

desteği karşısında devir yapılamamıştır (Tes-İş, 2002). '98-'99 döneminde özelleştirme hamleleri devam etmiş ancak işçilerin kitlesel eylemlerle başlayıp barikat kurulması ve işgal şeklinde giderek sertleşen eylemleri karşısında yetkililer geri adım atmak zorunda kalmıştır (Petrol-İş, 1997: 299-320; 2000: 349-352).

2000 yılında yapılan ihaleyi kazanan Ciner Holding'e karşı yürütülen mücadele, '96 yılından beri yürütülen en sert mücadele olmuştur (Emek Yıllığı, 2015: 229). Bu dönemde işçilerin tepkilerine ve eylemlere rağmen ihale yapılmışsa da firma yetkilileri gene barikatlarla karşılaşmıştır. Santrali devralmaya gelen firma yetkililerinin jandarma eşliğinde işyerlerine girme girişimlerine karşı, ailelerin ve Yatağan halkının desteğiyle 15 Kasım 2000'de çok güçlü bir direniş organize edilmiştir. İşçilerin kararlı direnişi karşısında firma yetkilileri işyerini terk etmek zorunda kalmıştır. 2000 yılındaki direniş işçiler tarafından "büyük direniş" olarak nitelendirilmektedir.

"Santralde bütün giriş çıkış kapılarına kaynak yaptık. O gün organize olan bir şey bu... O gün buraya alaydan 800-900 tane asker geldi... Burası bir savaş alanı gibiydi zaten... Müdahale etmesen adam elini kolunu sallayarak santrali geçecek. Yani özelleştirmeyi kabul etmiş olacaksınız... Firmalar gelecek ve bunları geçdirmek için güvenlik önlemleri alınıyor diye kapıyı tuttuk. Sabahına işe giden arkadaşlar servis araçlarından indiler... Bu arada madenden de arkadaşlar santralin kapısına geldiler. Yatağan halkı çoluk çocuk bu yolda yani santralin önünde 10 -15 bin kişi vardı...O gün burada hakikaten çok ciddi bir çatışma yaşandı. Bizim 18 arkadaşımız gözaltına alındı o zaman."

(Önder, santral işçisi, 16.04.2018 tarihli görüşme)

"Yoğun asker vardı o zaman burada. Bizim resmen üzerimizden geçtiler. İlk kapıda barikat kurduk orada. Grubun bir tanesi devre dışı kaldı o hengâmede. Biz burada uğraşırken eş ve çocuklar geldi. Yol kesmiş jandarma, onları geçirmemişler, onlar da yaya tarlalardan yürüdüler. Yoğun bir mücadele verdik. Şirket burayı ondan sonra terk etti."

(Galip, santral işçisi, 21.04.2018 tarihli görüşme)

İşçilerin eylemlilik hali işyeri direnişi ile sınırlı kalmamış, takip eden dönemde çok kısa sürede Yatağan'da özelleştirmeye karşı Yatağan halkının da yoğun destek verdiği kitlesel eylem ve mitingler yapılmıştır. İşçilerin ve halkın kararlı tutumu karşısında hükümet de geri adım atarak özelleştirmeyi beklemeye almak zorunda kalmıştır (Türkiye Maden-İş, 2003: 303). Direnişi takip eden dönemde Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı'ndaki yolsuzluk iddialarının araştırıldığı soruşturma süreci Soma, Yatağan, Yeniköy ve Kemerköy santrallerindeki ve bağlı kömür ocaklarına ilişkin ihale ve

işlemlere kadar uzanmıştır (Cumhuriyet, 9 Ocak 2001; Kaytan, 2001: 5). Sendika yetkilileri termik santrallerin ihalelerinde usulsüzlük ve yolsuzluk yapıldığına ilişkin bilgi ve belgeleri yetkililere ulaştırmış (Özgür, 2001), incelemeler sırasında Hazine Müsteşarlığı ilgili birimlere yazı göndererek devir işlemlerinin durdurulması yönünde görüş sunmuş (Cumhuriyet, 2 Nisan 2001), soruşturma neticesinde de ihaleler iptal edilmiştir. Böylece işçiler bir özelleştirme girişimini daha bertaraf etmeyi başarmıştır. Ancak özelleştirme girişimleri devam etmiştir. Nitekim 2003 yılında Yatağan Termik Santrali ve bağlı kömür ocakları tekrar özelleştirme kapsamına alınmıştır. 2009 yılında özelleştirme bedelinin tespiti için açılan danışmanlık davasını kazanan şirket ilgili raporları hazırlamak için bir heyetle Yatağan'a gelmişse de 8 Şubat 2010'da başlayan direniş karşısında işyerine giremeden ilçeyi terk etmek zorunda kalmıştır (Tes-İş, 2010: 28-29; Bekem, 2012: 159). Devam eden süreçte özelleştirme söylentileri sürekli gündemde kalmış, sendikalar işçilerin ve yöre halkının katılımıyla kitlesel mitingler gerçekleştirmiştir (Yatağan Gazetesi, 19 Mart 2010). Bu süreçte işçiler eylemliliklerini sürdürmüş, kamuoyunun dikkatini çekebilecekleri her platformda seslerini duyurmaya çalışmışlardır (Yatağan Demeç Gazetesi, 19 Ocak 2011; 21 Aralık 2012). Bu haliyle Yatağan direnişi, her dönem kendisini yenileyerek güncel koşullara uyarlayan böylece geleneksel işçi eylemlerinden farklılaşan bir yapı arz etmiştir.

Yatağan İşçilerinin 2013-2014 Dönemindeki Direnişi

Çalışmamızın odaklandığı 447 günlük direniş süreci dönemin kendine özgü koşulları içerisinde değerlendirilmelidir. Zira bir sınıf hareketi olarak Yatağan direnişinin, dönemin ekonomik, siyasal, hukuksal, toplumsal yapısından etkilenmesi ve bu yapı üzerinde etkiler yaratması kaçınılmazdır. Bu nedenle dönemin sosyoekonomik ve siyasal koşullarına ilişkin genel bir değerlendirme yapmak direnişin dinamiklerinin kavranabilmesi açısından önemlidir.

Direnişin Başlangıcında Türkiye'nin Sosyoekonomik ve Siyasal Koşulları

2013 yılı hem siyasal iktidar ve hem de geniş halk kitleleri açısından kritik bir yıl olmuştur. Hükümet Gezi Parkı'nda başlayıp ülke geneline yayılan kitlesel eylemlerle karşı karşıya iken emekçi sınıflar güvencesizlik, işsizlik ve yoksulluğun yarattığı sorunlarla karşı karşıyaydı (Köse, 2018: 46).

2000'li yıllarda Türkiye'de hızlı bir işçileşme yaşanırken,¹¹ esnek ve güvencesiz çalışmanın yaygınlaşması, artan gelir dağılımı adaletsizliği, işsizlik oranlarının özellikle 2008 yılında yaşanan küresel krizi takip eden dönemde hızla yükselmesi gibi nedenlerle toplumun geniş kesimlerinin ortaklaştığı temel konu yoksullaşmak olmuştur. Köse'nin (2018: 47) çalışmasına göre, 2011 yılı itibarıyla sayıları 4 milyonu aşan yoksul hanelerin %87'si emekçi hanelerdir. Bu açıdan, 2013 yılının giderek yoksullaşan emekçi sınıfların yaşadıkları toplumsal tahribata cevap verdikleri bir yıl olduğu söylenebilir. Hükümetin 2013 yılında kıdem tazminatının fona devredilmesi, özel istihdam bürolarının faaliyet alanlarının genişletilmesi ve taşeronlaşmayı daha da yaygınlaştıracak yasal düzenlemeleri tekrar gündeme getirmesi toplumsal gerilimi ve işçi sınıfı üzerindeki baskıyı arttırmıştır.

Diğer yandan, 2013 yılının özellikle ikinci yarısında sermaye hareketlerinin durgunlaşması ekonomiyi olumsuz etkilemiştir. 2003-2008 döneminde bir yandan canlanan sermaye hareketleri diğer yandan atıl kapasitenin kullanılmasının sağladığı olanaklar sayesinde yılda ortalama %7,3 büyüyen Türkiye, 2008 krizinin etkisiyle ciddi bir ekonomik durgunluk dönemine girmiştir. Nitekim 2008-2013 dönemini içeren altı yıllık periyotta %3,7'lik ortalama büyümeyi içeren durgunlaşma dönemi bir tıkanmaya işaret etmiştir. Üstelik 2003-2008 dönemi yakalanan yüksek büyüme oranlarına rağmen, istihdam yaratmayan büyüme dönemi olarak nitelendirilmiştir (Boratav, 2014: 394; Öngel, 2014: 450-452).

Direnin Başlangıcında Sendikal Hareketin Genel Durumu

1990'lı yıllardan itibaren Türkiye'de ekonomik, siyasal, toplumsal ve kültürel düzeyde önemli değişimler yaşanmış, sendikalar önemli güç ve itibar kaybına uğramıştır (Koç, 2012: 113). Sendikaların güç kaybının en temel göstergelerinden olan sendikalaşma oranlarındaki gerilemiş, 2000'li yıllarda hızlanmıştır. 2002-2012 döneminde sendikalaşma oranları %38 oranında azalmıştır. 2013 yılı itibarıyla, Türkiye Estonya'dan sonra (OECD ülkeleri arasında) sendikalaşma oranı en düşük olan ülke olduğu gibi aynı zamanda söz konusu dönemde OECD ülkeleri arasında sendikalaşma oranları en hızlı düşen ülkedir (Çelik, 2014: 46).

---

¹¹ 1980-2000 yılları arasında ücretlilerin istihdam içindeki payı %33,3'ten %43,5'e yükselirken (Koç, 2018) 2000 yılı sonrasında çok daha kısa sürede daha keskin bir işçileşme yaşanmış, söz konusu oran 2014 itibarıyla %66,1'e yükselmiştir (Genel-İş, 2018: 25).

Tablo 1: Türkiye’de Sendikalaşma Oranlarında Meydana Gelen Değişim

Yıllar	Sendikalaşma Oranı (%)
1970	29,0
1980	39,5
1990	35,2
2000	28, 2
2010	8,9
2013	6,3

Kaynak: [https://stats.oecd.org/Index.aspx?DataSetCode= UN_DEN#](https://stats.oecd.org/Index.aspx?DataSetCode=UN_DEN#), Erişim tarihi: 27.05.2018.

Tablo 1’de görüldüğü gibi, 2013 yılında sendikalaşma oranları 1970 yılından bu yana en düşük seviyeye inmiştir. Toplu pazarlık kapsamı dikkate alındığında ise durum daha da kötüleşmektedir. Çelik (2017: 194) tarafından yapılan çalışmada 2013 yılı itibariyle işçilerin yalnızca %5’inin toplu iş sözleşmesi kapsamında olduğu tespit edilmiştir. Bu haliyle Türkiye’de sendikaların varlık mücadelesi verdiğini söylemek yanlış olmayacaktır.

Benzer durum grev ve grev dışı işçi eylemleri açısından da söz konusudur. 90’lı yılların ikinci yarısından itibaren sendikal hareketin gerileyişi ile bağlantılı olarak grev ve grev dışı işçi eylemlerinde gözlenen düşüş eğilimi, 2002 sonrasında hızlanmıştır. Nitekim 1985-1995 yılları arasında her yıl ortalama 60 bin işçi greve katılırken, 1995-2000 döneminde bu sayı 9 bine, 2000 sonrasında ise 5 bine kadar gerilemiştir. Greve çıkan işçi sayısındaki azalışla bağlantılı olarak benzer düşüş eğilimi grevde kaybolan gün sayısında da gözlenmiştir (Çelik, 2017: 184). 2002-2012 dönemi (grevin yasak olduğu 1980-1983 dönemi hariç tutulursa) 1963 yılından bu yana greve çıkan işçi sayısının en düşük olduğu dönem olup bu dönem “grevsiz yıllar” olarak nitelendirilmektedir (Savaş, 2013a).

2013 yılında gerileme eğilimi tersine dönmüş, geçmiş yıllardan beri sürekli artan hak kayıpları, işçileri baskıların yoğunlaştığı bir dönemde dahi grevi göze almaya itmiştir. Zira 2002-2012 döneminde (Telekom grevi hariç tutulursa) yıllık ortalama 2 bin 328 işçi greve katılırken, 2013 yılında bu rakam 23 bin 257’ye çıkmıştır. Düşüş eğiliminin iyice keskinleştiği 2010-2012 döneminde grevlere ortalama 711 işçi katılırken bu rakam 2013 yılında yaklaşık 33 katına çıkmıştır. 2012 yılında 8’e düşen grev sayısı 44’e, 19 olan greve çıkılan işyeri sayısı 168’e çıkmıştır (Savaş, 2014: 424, 432).

2013 yılında grev dışı işçi eylemlerinde de ciddi bir artış olmuştur. Grev ve grev dışı işçi eylemlerini bütünsel biçimde incelediği bir çalışmada 2013 yılında 206 işyeri temelli eyleme 181 bin 357 kişinin katıldığı tespit edilmiştir (Kaygısız, 2014a: 112-113). 2014 yılının ilk altı ayında toplam 446 işçi eylemi gerçekleştirilmiştir (Kaygısız, 2014b: 115). Bu oran 2013 yılının ilk altı ayından %51 daha fazladır. Bu eylemlerin %14'ü Türkiye Maden-İş ve Tes-İş sendikaları tarafından gerçekleştirilmiştir (Kaygısız, 2014b: 110). 2014 yılı genelinde ise 795'i işyeri temelli 1.001 işçi eylemi gerçekleşmiş olup bu eylemlerin %9'u Türkiye Maden-İş ve Tes-İş sendikalarına üye işçiler tarafından gerçekleştirilmiştir (Kaygısız, 2016: 160). Bu bağlamda işçi eylemlerinde yaşanan artışta Yatağan işçilerin direnişinin önemli bir paya sahip olduğu söylenebilir.

Direniş Süreci

Yatağan Termik Santrali ve bağlı kömür ocaklarını özelleştirmeye yönelik girişimler 2009 sonrasında kısa bir süreliğine rafa kaldırılsa da Cumhuriyet tarihinin en kapsamlı özelleştirmelerinin yapıldığı 2013 yılında yeni bir hamle yapılması kaçınılmazdı. İlk hamle 2013 yılının başında gelmiştir. 2013 yılına kadar sendikalı işçiler tarafından yapılmakta olan kömür taşıma ve dış üniteler bakım işlerinin alt işveren aracılığı ile gördürülmesi için ihaleye çıkılması yöntemiyle işyerinde özelleştirmenin farklı bir boyutu uygulanmaya çalışılmıştır. Bu hamleye karşı işçiler 9 Ocak 2013'de yılın "ilk direniş çadırı" kurmuşlardır (Emek Yıllığı, 2014: 25).

Sendika yetkilileri ihalenin kamunun zararı yaratacağı iddiasıyla savcılığa başvurursa da (Muğla Haber Gazetesi, 12 Ocak 2013) yönetim geri adım atmamıştır. Müdüriyet normal koşullarda Yatağan Termik Santrali içerisinde yapılması gereken ihalenin, işçilerin müdahale etmesini engellemek için ihalenin Yeniköy'de yapılmasına karar verilmiştir. Ancak 14 Ocak 2013'de yapılması planlanan ihale, işçilerin jandarma barikatını aşarak ihale salonunu işgal etmeleri nedeniyle yapılamamıştır (Tes-İş, 2013a: 10; Emek Yıllığı, 2014: 26). İşçilerin kararlı tutumu karşısında yönetimin ihalenin iptal edildiğini duyurmasıyla direniş çadırı kaldırılmıştır (Tes-İş, 2013a: 21). Böylece bir özelleştirme hamlesi daha durdurulmuştur.¹² Ancak kısa süre sonra yeni ve daha kapsamlı bir hamle gelmiştir.¹³

---

¹² Söz konusu direnişle ilgili ayrıntılı bilgi için bkz. Tes-İş (2013b).

¹³ Yıllara yayılan özelleştirme girişimleri nedeniyle, söz konusu işyerlerine yeterli yatırım yapılmadığı gibi, emekliye ayrılan işçilerin yerine işçi alınmamış, eleman eksikliği taşeron işçiler vasıtasıyla giderilmeye çalışılmıştır. Maden kısmında sayıları çok az olmakla birlikte santrallerde çalışan taşeron işçi sayısı zamanla kadrolu işçi sayısına ulaşmıştır. Tes-İş sendikası Yatağan şubesinin yaptığı örgütlenme çalışmaları sonrasında 747 taşeron işçisi sendikaya üye olmuştur (Erçelik, 2012: 165).

Nitekim 27 Ağustos 2013 tarihli resmi gazetede Yatağan, Yeniköy ve Kemerköy Termik Santrallerinin kömür ocaklarıyla birleştirilerek 31 Aralık 2016 tarihine kadar özelleştirilmesi kararı yayınlanmıştır.¹⁴ Bu hamle karşısında, Yatağan işçileri uzun yıllardır sürdürülen mücadelenin verdiği dinamizmle derhal eylemlilik kararı alarak santralin önüne 24 saat aktif olan direniş çadırını kurmuşlardır. Böylece Türkiye'nin özelleştirme karşıtı en uzun direnişi yeni bir döneme girmiştir. 447 günlük direniş süreci gerek Yatağan işçileri gerekse işçi sınıfı açısından önemli deneyimler ortaya çıkarmıştır.¹⁵

2013-2014 direnişinin ilk dikkat çeken özelliği iki sendika şubesinin direnişi son derece kararlı ve sistemli bir şekilde adeta tek bir sendikaymışçasına organize etmesi ve ilerletmesidir. İşçiler özelleştirme saldırısına hazırlıksız yakalanmamışlardır. Mücadelelerini sürekli diri tutarak özelleştirme kararı alınmasından aylar önce direniş hazırlıklarına başlamışlardır. Yerel düzeyde basın açıklamaları, kefenli yürüyüş, tabutlu eylem, kadınların Muğla şivesiyle özelleştirmeleri protestosu, imza kampanyaları¹⁶, Sodra Dağı'na çıkma şeklinde son derece renkli protestolarla başlayan eylemler zamanla Muğla'yı da kapsayacak şekilde genişlemiş,

¹⁴ KİT'lerin özelleştirme gerekçeleri arasında en önde geleni verimsiz oldukları ve zarar ettikleri iddiasıdır. Ancak Yatağan Termik Santrali ve bağlı kömür ocağı GELİ neredeyse her dönem Muğla genelinde kurumlar vergisi rekortmenidirler. Örneğin 2011 yılında %93 kapasiteyle çalışan Yatağan, Yeniköy ve Kemerköy Termik Santralleri yönetsel sorunlara rağmen, 123 milyon 910 bin 651 TL kar yapmıştır (Erçelik, 2012: 163). 2011 yılında dönemin Başbakanı Erdoğan'ın Kahramanmaraş'ta yaptığı mitingde "2011 yılının sonuna kadar 17 termik santrali özelleştireceğiz" ifadelerini kullanması (bu santrallerin içinde Yatağan, Yeniköy Termik Santralleri'nin de olması) meselenin kar-zarar meselesi olmadığına işaret etmiştir (Yatağan Gazetesi, 30 Mart 2011). Halbuki Yatağan Termik Santrali, Kemerköy ve Yeniköy Termik Santralleri ile birlikte Ege Bölgesi'nin enerjisi ihtiyacının %13'ünü ülke enerjisinin %3'ünü karşıladığı gibi yöredeki istihdama büyük katkı sağlamaktaydı (Tes-İş, 2013a: 27).

¹⁵ 447 gün süren direniş kendi kültürünü yaratmıştır. Örneğin, bu süreçte "Yatağan Andı" orta çıkmıştır (Tes-İş, 2017; Türkiye Maden-İş, 2014). Yatağan işçileri bu andı direniş alanında her gün okumuşlardır. Direniş sürecinde ortak bir andın ortaya çıkması işçiler arasındaki dayanışmayı güçlendirdiği gibi mücadeleye olan inanç ve kararlılıklarını da arttırmıştır. İşçiler direniş sürecinde neredeyse sürekli birlikte hareket ettiklerini, düğün, cenaze gibi sosyal organizasyonlarına dahi hep birlikte katıldıklarını ifade etmişlerdir. Direniş sürecinde evlenen işçiler düğün günleri dahi eşleri ile direniş çadırına gelmişler. Buna karşılık işçiler toplu bir şekilde arkadaşlarının düğünlerine giderek hep birlikte Yatağan Andı'nı okumuşlardır.

¹⁶ Santral ve madenlerin özelleştirilmesi kararının ardından imza kampanyası başlatan Yatağan işçileri kısa sürede özelleştirmeye karşı 50 bini aşkın imza toplamışlardır ((Türkiye Maden-İş, 2014:30).

sonrasında Ankara yürüyüşü, özelleştirmeye karşı kitlesel mitingler, Ankara'da ÖİB'nin karşısında Kurtuluş Parkı'nda direniş nöbetine başlanması, açlık grevleri, oturma eylemleri, AKP il ve ilçe başkanlıklarının ve başta ÖİB olmak üzere ilgili kurum ve bakanlıkların önünde yapılan eylemler, iş bırakma eylemleri, barikat kurulması ve zaman zaman işgal şeklinde radikalleşerek ilerlemiştir.¹⁷ Kamuoyunun ve işçilerin tepkisine, söz konusu işyerlerinin kâr ediyor olmasına, özel sektörün işlettiği madenlerde yaşanan Soma ve Ermenek'te kitlesel işçi ölümleriyle sonuçlanan facialara rağmen özelleştirmeden vazgeçilmemiştir. Sonuçta 12.06.2014 tarihinde ihale yapılmış, ihaleyi 1 milyar 91 milyon dolarla Elsan Elektrik Gereçleri Sanayi ve Ticaret A.Ş. kazanmıştır.¹⁸

İhalenin yapılması işçilerde büyük moral bozukluğu yaratmıştır. Devir sözleşmesinin yapılması işçilerin morallerinin daha da bozulmasına neden olmuştur. Direnişin bu aşamalarda düşüşe geçtiğini söylemek mümkündür. İlerleyen süreçte işletmelerin devir işlemlerinin başlatıldığı ve devrin gerçekleştirileceği bilgisini alan işçiler santrali işgal etmişlerdir. İşgal süreci işçilerin morallerinin tekrar yükselmesini sağlamıştır. 30 Kasım 2014'de başlayıp 6 gün süren işgal işyerine yönetimden hiç kimseyi alınmamış, ancak işçiler üretime devam etmiştir. Bu açıdan bir özyönetim örneği de olan işgal süreci işçilerin kendilerine olan güvenlerini arttırmıştır.

İşgal sürecinde yapılan dayanışma çağrılarının rağmen kamuoyunun ilgisiz kalması, Gezi süreci sonrasında hükümetin her türlü toplumsal muhalefete yönelik takındığı sert tutum ve artan baskıların etkisiyle yerel halk ve emek örgütlerinden beklenen desteğin gelmemesi işçilerin yalnız kalmasına neden olmuştur. Türk-İş bu süreçte derin bir sessizliğe gömülmüştür. İşçilerin Türk-İş'in gücüne en çok ihtiyaç duyduğu aşamada hiçbir eylem kararı alınmadığı gibi, herhangi bir açıklama yapılmamış, Türk-İş yöneticileri destek ziyaretine dahi gelmemiştir. Bu durum işçilerde giderek artan moral bozukluğu ve öfke yaratmıştır. Gene bu süreçte dönemin Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanı Faruk Çelik'in, Asgari Ücret Tespit Komisyonu'nda 4-C'ye geçiş süresinin 6 aydan 2 yıla çıkarılmasının tartışıldığını açıklaması direnişi kırmaya yönelik bir hamle olarak

¹⁷ 447 günlük direniş sürecindeki eylemlerin daha ayrıntılı dökümü için bkz. Tes,-İş (2013a: 22-24; Tes-İş, 2017; Türkiye Maden-İş, 2014: 30-33).

¹⁸ Elsan Elektrik Gereçleri Sanayi ve Ticaret A.Ş. 10 Temmuz 2012 tarihli resmi gazetede yayınlanan kararla 6 ay boyunca kamu ihalelerine katılmaktan men edilen Bereket Grubu'na aittir. Ancak Bereket Enerji 6 aylık süreye uymadan kararın yayınlanmasının üzerinden 5 ay 9 gün sonra Gediz Elektrik ihalesine girerek bu ihaleyi kazanmıştır. Gediz Elektrik'in hisselerinin devri için gerçekleştirilen törene katılan dönemin Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanı Taner Yıldız'ın kendisinin Bereket Enerji ailesinin bir üyesi olduğunu söylemesi kamuoyunda tepki görmüştür (Cumhuriyet Gazetesi, 3 Aralık 2014).

değerlendirilmiştir. Böylece başta dikte ettiği koşullardan “kısmen” geri adım atan hükümet ufak tavizler vererek işçilerin önerilen yeni “makul” koşullara razı olmalarını beklemiştir. Bu konuda ilk muhatap işçiler değil Türk-İş’in yöneticileri kabul edilmiştir. Zira direnişin son aşamasına kadar işçiler temel talebi özelleştirmelerin durdurulması olmuş, bu konuda herhangi bir pazarlığı kabul etmeyeceklerini bildirmişlerdir. Açıklama karşısında Türk-İş’in sessizliğini korumaya devam etmesi Türk-İş’in tavrını daha net bir şekilde göstermiştir.

İşgal sürecinde sendika genel merkezlerinin de beklenen desteği vermemesi işçiler arasında yalnız kaldıkları, sürecin aleyhlerine işlediği, artık yapabileceklerinin sınırına vardıkları yönünde bir algının gelişmesine neden olmuştur (Emek Yılı, 2015: 237). Direnişin bir yılı aşkın bir süredir devam etmesinin yarattığı bıkkınlığın da etkisiyle işçilerde taleplerinin kabul edilmesi halinde direnişi sona erdirmeye eğilimini güçlendirmiştir. Direnişin sona erdirilmesinde diğer bir faktör ise şube yöneticilerinin (devir işlemlerinin yapılması nedeniyle) işgal sürecinde direnişin gayri meşru konuma düştüğü yönündeki algıdır. 2000 yılındaki direnişte de devir işlemleri yapılmış ancak bu dönemde yöre halkının direnişe fiili desteğinin çok daha fazla olması, özelleştirmelere ilişkin itirazlarda yargı denetiminin çok daha güçlü olması gibi nedenler bu dönemde böyle bir algının gelişmesine engel olmuştur.

Sonuçta, tüm işçilerin katılımıyla yapılan toplantıda işçilerin taleplerinin yer aldığı 10 maddelik protokolün kabul edilmesi halinde direnişin sonlandırılması aksi takdirde direnişe devam edilmesi kararı çıkmıştır (Milas Yakamoz, 6 Aralık 2014). Santrali devralan şirket yetkilileri işçilerin şartlarını kabul etmiştir (Aydınlık, 7 Aralık 2014). Böylece 447 gün süren direniş son bulmuştur.

Yatağan Direnişinin Arka Planı: Fırsatlar ve Sınırlılıklar

Yatağan işçileri 447 gün direnmelerine karşın özelleştirmeyi durduramamışlardır. Bununla birlikte direnişin gerçekleştiği dönemdeki tarihsel ve toplumsal koşullar dikkate alındığında Yatağan direnişini görmezden gelmek mümkün olmadığı gibi özelleştirilmenin durdurulamamasını tek gösterge olarak direnişin mutlak yenilgiyle sonuçlandığı saptamasını yapmak için henüz erkendir. Zira işçi sınıfı tarihi, yaşandığı dönemde başarısız olarak kabul edilmesine rağmen ilerleyen dönemdeki mücadelelere yol gösterici olan pek çok eylem ve direnişe tanıklık etmiştir (Müftüoğlu, 2013: 244). Bu bağlamda, kısa vadede ancak direnişin başarılı olarak kabul edilen veya mutlak bir başarının kazanılmasını engelleyen etkenlerin değerlendirmesi yapılabilir.

Direnin Örgütlenmesinde Komitelerin Etkisi

Görüşme yapılan işçilerin tamamı direnişin hızlı bir şekilde örgütlenerek 447 gün sürdürülebilmesindeki en önemli faktörün tabanın etkin biçimde rol almasını sağlayan işyeri komiteleri olduğunu belirtmişlerdir. Yatağan işçileri, işyeri ile ilgili bütün kararları herkesin fikirlerini rahatça söyleyebildiği bu komitelerde tartışarak almışlardır. İşyeri komiteleri alınan kararlarda işçilerin belirleyici olmasını böylece sendikal demokrasinin etkin biçimde işlenmesini sağladığı için işçiler alınan kararları benimsemiş ve aktif biçimde desteklemiştir.

“Herkesin fikrini söylediği ve o fikirleri tek tek tartıştığımız o komiteleri oluşturduk. Bizim esas mayamız bu yani ve bunlar sürekli. Mesela iş yerinde bir sıkıntı olur, olmadık müdüriyetten kaynaklı bir şey olur. Biz hemen komiteyi toplayarak o komiteden kararı uyguladık ve o karar çok geniş katılımı uygulandı.”

(Önder, santral işçisi, 16.04.2018 tarihli görüşme)

“Komite işçinin kendi içerisinde örgütlenmesi. O örgütün çalışması. Yani başkanın, ağanın, paşanın söylemesi değil kardeşim...”

(Selim, maden işçisi, 20.04.2018 tarihli görüşme)

Yatağan işçilerinin komite deneyimi 2013 yılındaki direnişle sınırlı değildir. Yapılan görüşmelerde, ilk olarak 1994 yılındaki eylem sürecinde oluşturulduğu ifade edilen işyeri komiteleri o yıllardan bugüne varlığını korumuştur. Yani işyeri komiteleri direniş anında oluşturulup sonra dağılan birimler olmamış, sendikal yapı içerisinde sürekli var olarak adeta kurumsallaşmışlardır. Etkin işletilen komiteler işçilerin kendilerine ve sendikalarına olan güvenini arttırarak sendika-üye arasındaki bağı güçlendirmiştir.

Santral ve maden kısmındaki komitelerin sayısı gündeme göre artıp azalabilmekte, işyerine özgü her sorun komitelerde tartışılıp karara bağlanmaktadır. Herhangi bir direniş veya eylem kararının alınmadığı dönemlerde komiteler işyerine özgü sorunların şube yönetimlerine bildirilmesi, bunların nasıl çözülebileceğine ilişkin öneriler getirilmesi gibi konulara odaklanmakta olup salt işçilerden oluşmaktadır. Direniş dönemlerinde ise gündeme özelleştirmeye karşı mücadele alınmakta gerek komite sayısı gerekse komitelerin üye sayıları artmaktadır. Örneğin 2012 yılında özelleştirme giderek söylentilerinin giderek artması sonucunda 5 Aralık 2012 tarihinde ortak mücadele kararı alınmış; kamuoyu desteğinin sağlanması ve direnişin örgütlenmesi amacıyla siyasi parti komitesi, köylü komitesi, dernek komitesi gibi pek çok komite tekrar aktif hale getirilmiştir. Bunun yanı sıra direniş sırasında farklı öneri ve görüşlerin alınması için işçi olmayanlardan oluşan öğrenci komitesi, basın komitesi gibi komiteler oluşturulmuştur.

“Tabii şimdi toplumsallaştıramazsan bir mücadeleyi yalnız kalırsın...Köy komitesi oluşturduk. Köylü arkadaşlar, köyden gelip giden arkadaşlar o konuda köylünün nabzını tuttu, olayları anlattılar şey yaptılar. Bir esnaf komitesi oluşturduk. Eснаflık yapan, babası esnaf olan insanlara yani onun içinde olan insanlar daha yakın oluyorlar ya birbirlerine. Çünkü toplumsallaştığın zaman yani halktan kopmadan mücadeleye başladığın zaman ne oluyor, sonuç alman daha kolay oluyor.”

(Kemal, maden işçisi, 17.04.2018 tarihli görüşme)

Komiteler işçilerin eylemleri benimseyerek aktif biçimde katılımında, özellikle yerel halkın desteğinin sağlanmasında, ulusal basında sık sık yer edilebilmesinde, en önemlisi işçiler arasındaki suni farklılaşmaların aşılarak işçiler arasındaki dayanışmanın artmasında yani direnişin örülmesinde geçmişten bugüne son derece faydalı olmuştur. Türkiye Maden-İş Yatağan eski şube başkanı Süleyman Girgin'in ifadesiyle komiteler tabana yani “*kılcal damarlara*” ulaşarak işçiyi mücadeleye inandırmak bu sayede mücadelenin diri tutulmasında etkili olmuştur.

Geçmişteki Mücadelelerin Direnişe Etkileri

Yatağan direnişinin en güçlü yönlerinden birisi geçmiş mücadele deneyimleri ve bu deneyimlerin genç işçilere aktarılabilmesi olmuştur. Yapılan görüşmelerde işçiler direnişe başlarken hatta en sert mücadelelerin yaşandığı dönemlerde dahi özelleştirmeyi tekrar durduracaklarına olan inançlarını kaybetmediklerini ifade etmişlerdir. Bu inancın direnişin bir yılı aşkın süre devam ettirilebilmesinde büyük payı vardır. Mücadele edilirse özelleştirmenin yapılamayacağına olan bu inanç hiç kuşkusuz önceki dönemlerden beri var olan direniş kültürünün varlığıyla bağlantılıdır. İşçilerin bu konuda en sık aktardığı ifade '89 Bahar Eylemleri ile kendilerine güven duymaya başladıkları olmuştur. '90'lı yıllarda işyeri özelindeki eylemlere katılmış olmaları işçiler arasındaki dayanışmayı güçlendirmiş, işyerinde bir direniş kültürünün oluşmasını sağlamıştır. Bu durum baskıcı biçimde uygulanan neoliberal politikaların küçük bir ilin küçük bir kasabasında geçim mücadelesi veren işçileri dahi direnmeye zorladığının göstergesidir. Diğer bir deyişle, Yatağan direnişi işçilerin “*sermaye stratejilerinin sonuçlarına tabi edilgen varlıklar*” olmadığını (Özuguurlu, 2008b: 18) kanıtı olmuştur. Zira kapitalizmin nihai başarısını kazandığı iddia edilen yıllar diğer yandan Yatağan işçileri arasında dayanışmanın güçlendiği, sınıf bilincinin oluştuğu yıllardır.

“12 Eylül'den yeni çıkmıştık daha. 89 Bahar eylemleri oldu bizim ilk eylemle tanışmamız odur. Santralden Yatağan'a yürüdük. İlk

eylemimiz budur yani... İşte polis fotoğraf çekiyordu, herkes fotoğraftan kaçıyordu. Korkuyordu yani. Zaten o eylemin sonunda hepimizin ifadesini aldılar. Sonra mahkemeye çağırıldılar...Şimdi işçinin okulu da eylem yani. Eylem yapa yapa biz piştik. Biz tarladan çıktık geldik bir kuşakta bizi işçi yaptılar.”

(Ayдын, santral işçisi, 16.04.2018 tarihli görüşme)

'90'lı yıllardan itibaren gelen özelleştirme hamlelerine karşı işçilerin mücadele kararlılığının artmasında özelleştirmenin olumsuz sonuçlarına (Dalaman SEKA, SEK, Yatağan Yem Fabrikası vs. özelleştirilmesi nedeniyle) yakinen şahit olmaları ve Bahar eylemleri sonucunda elde edilen kazanımların kaybedileceğine yönelik endişe etkili olmuştur (Şahin-Güngör, 2012: 135-137). Görüldüğü gibi '89 Bahar Eylemlerinin kazanımları ücretlerdeki iyileşmelerle sınırlı kalmamıştır. 1983-1988 döneminde sendikalara dayatılan uzlaşmacı sendikal anlayışın aşılmasına yönelik geliştirilen hamleler, genel anlamda tabanın tekrar güçlenmesini ve işçiler arasındaki suni ayrımların aşılarak işçilerin sınıf bilincinin gelişmesini ve sınıfsal özgüvenlerinin artmasını sağlamıştır.

Benzer dönüşüm Yatağan'da da yaşanmıştır. '89 Bahar Eylemleri ile başlayıp Türkiye işçi hareketindeki '90'ların sonundan itibaren gözlenen sönümlenmenin aksine giderek güçlenen ve zaman zaman da radikalleşen mücadeleler Yatağan'da iki ayrı sendikaya üye işçilerin mücadele bilinci kazanmalarında ve sendikal yapının dönüşümünde etkili olmuştur (Şahin-Güngör, 2012: 134-135). Ancak sınıfın deneyim edinmesi ve bilinçlenmesi kadar bu deneyimin aktarılabilmesi de önemlidir. Yatağan işçileri bunda önemli ölçüde başarılı olmuşlardır. Görüşme yapılan genç işçiler, 2013-2014 direnişini mümkün kılan başlıca etmenin kendilerinden önce bir direniş kültürünün var olması ve bunun genç işçilere aktarılabilmesi olduğunu ifade etmişlerdir. Genç işçiler görüşmelerde sık sık '90'lı yıllarda birlikte mücadele eden işçiler arasındaki dayanışmanın farklı olduğuna ve halen sürdürülebildiğine vurgu yapmışlardır.

“Yatağan'ın direniş kültürü eskiden beri var. Eskiden belki ben yoktum ama o kültürü hep görüyorduk yani. 2000 yılındaki direnişten. İşyerindeki bazı olaylardaki işçilerin tepkisini falan hep duyuyorduk... Buraya gelince otomatikman bu mücadelenin içine girdik zaten. Önemli olan o kültür ve bilinç burada vardı zaten.”

(Evren, maden işçisi, 18.04.2018 tarihli görüşme)

Direniş Sürecinde Sendika-Üye İlişkileri

Tes-İş ve Türkiye Maden-İş sendikalarının Yatağan şube yöneticileri direniş sürecinde üyelerle güven temelli bir ilişki kurmaya çalışmıştır. Belirtildiği gibi

işyeri komiteleri bu güvenin tesis edilmesinde önemli rol oynamıştır. Şube yöneticileri tüm direniş sürecinde işçilere karşı şeffaf bir tutum sergilemiş, uygulanacak taktik ve stratejilere birlikte karar verilmiştir.

İşçiler sendika genel merkezlerinin ise bu dönemde finansal anlamda destek sunmakla yetindiğini, eylemsel düzeyde yanlarında olmadıklarını ifade etmişlerdir. Daha önceki direnişlere katılan santral işçisi Günay'ın “*önceden biz yürüdüğümüzde genel merkez yöneticileri bizim önümüzde yürürdü. Bu dönem hiç böyle bir şey görmedik*” sözleri genel merkezin değişen tutumuna işaret etmiştir. Tes-İş ve Türkiye Maden-İş sendikalarının diğer şubelerinden de kısa ziyaretler dışında güçlü bir fiili bir destek gelmemiştir. Hatta Yatağan işçilerinin Ankara yürüyüşü sırasında Tes-İş ve Türkiye Maden-İş sendikaların şubelerinin olduğu illerden geçilirken dahi yürüyüşlerine bu şubelerden kitlesel bir desteğin gelmediği, bazı illerde şube başkanı ve birkaç kişi dışında kimsenin gelmediği ifade edilmiştir.

İşçilerin Özelleştirme ve Güvencesizliğe İlişkin Farkındalıkları ve Direniş Deneyimleri

Kolektif eylem süreci, aynı zamanda özgürleştirici bir öğrenme sürecini içerisinde barındırır. Yıllardır özelleştirmeye karşı mücadele eden Yatağan işçilerinde bunu gözlemek mümkündür. Yıllardır devam eden mücadele işçilere özelleştirmeye karşı yüksek bir farkındalık ve politik bir bilinç kazandırmıştır. İşçilerin ve sendika yöneticilerinin büyük kısmı muhalif görüşlü olduğu gibi direniş sürecinde hayata bakış açısının değiştiğini ifade eden işçiler olmuştur.

İşçilerin özelleştirmenin arkasındaki sebeplere ilişkin farkındalıkları yüksektir. Yıllardır neredeyse aralıksız biçimde devam eden özelleştirme girişimlerine karşı verilen mücadelelerin yanı sıra özelleştirme konusunda verilen eğitimler bu bilincin oluşmasında etkili olmuştur. İşçiler verdikleri mücadelenin salt kendileri açısından değil ülke açısından da son derece önemli olduğunun, özelleştirme girişimlerinin sermayenin bir dayatması olduğunun farkındadırlar.

“Özel sektör devlet diye bir rakip istemiyor karşısında. Emperyalizm tekelleşmek istiyor...Enerjide de böyle, şekerde de böyle. Bakın Türkiye'deki sigara fabrikalarının, tütün üreticisinin durumunu incelerseniz. Şimdi Türkiye'de sigara içenlerin sayısı azaldı mı? Sigara içen arttı ama Türkiye'de tütün üretilmiyor artık olan bu.”

(Çetin, maden işçisi, 18.04.2018 tarihli görüşme)

Dikkat çekici bir nokta, işçiler ve şube yöneticilerinin tamamının özelleştirmeyi genellikle kamu yararı ilkesi ve ulusalcılık söylemini kaynaştırarak (ancak genelde ikincisine ağırlık vererek) tanımlamalarıdır.

Görüşmecilerin tamamı mücadelelerinin bireysel bir ekonomik mücadeleden çok “vatan mücadelesi” olduğunu, KİT’lerin cumhuriyetin temel değerleri olduğunu bunun için mücadele ettiklerini ifade etmişlerdir. Görüşmelerde işçiler kendi işkollarının stratejik öneme sahip olduğuna bu nedenle yapılacak özelleştirmelerle devlet güvenliğinin riske gireceğine, bunun yabancı sermayenin bir saldırısı olduğuna, santral ve madenlerin özelleştirilmesi halinde ülke ekonomisinin yabancı şirketlerin egemenliğine girme tehlikesinin olduğuna yani ulusal bağımsızlığın zarar göreceğine çok sık vurgu yapmışlardır. Paralel biçimde işçiler ve sendika yöneticileri direnişe destek çağrılarında “kutsal vatan toprağı” vurgusu toprağı yapmışlar, “*santraller ve madenler vatandır satılamaz*” sloganı tüm direniş sürecinin en sık kullanılan sloganı olmuştur.

“Yani özelleştirmeye biz önce şey olarak baktık böyle olunca tabii iş korkusu ekmek korkusu olarak bakıyorsun. Fakat araştırmaya başlayınca ülke boyutunu da görüyorsun. Yani bunun tam bir peşkeş olduğunu, soygun olduğunu görüyorsun. Bu sefer bilincin daha da artıyor yani bilincin artınca direncin artıyor.”
(Aydın, santral işçisi, 16.04.2018 tarihli görüşme)

İşçiler ve şube yöneticilerinin direniş gerekçeleri konusunda yaptıkları diğer bir vurgu santral ve madenin bölge ekonomisi açısından kritik önemi ve santralin özelleştirilmesi konusunda devredilmesi halinde artması muhtemel çevre kirliliği olmuştur. Gerçekten 90’lı yıllarda Yatağan Termik Santrali yarattığı çevre kirliliği ve buna bağlı olarak (başta kanser olmak üzere) artan sağlık sorunları, tarımda yarattığı tahribat nedeniyle sık sık gündeme gelmesine karşın yöre halkı ve işçiler bölge ekonomisine yaptığı katkı ve yarattığı istihdam nedeniyle santral ve madenlerin kapatılmasına karşı çıkmış daha sıhhi bir hale getirilmesini talep etmişlerdir (Türkiye Maden-İş: 2014). Çevrecilerin tepkileri ve yürütülen mücadeleler sonrasında filtreler ancak 2007 yılında takılmıştır.

“Biz o zaman çevrecilere kızıyoruz ama iyi ki eylem yapmışlar. İyi ki santrali kapattırmışlar. Bu baca gazı arıtmaları, filtreleri yaptırıldılar. Şimdi ben biliyorum çoğu Yatağan spor maçları iptal olurdu burada gazdan dolayı.”
(Deniz, santral işçisi, 21.04.2018 tarihli görüşme)

İşçiler özel sektörün çevre kirliliği konusunda gereken hassasiyeti gösteremeyebileceğine bunun 90’lı yıllardaki sorunlara benzer sorunların tekrar yaşanmasına neden olabileceğine;¹⁹ iddiaların aksine işletmelerinin

---

¹⁹ Özelleştirmeden sonra Elektrik Piyasası Kanunu’na eklenen geçici madde ile santrallerin işletilebilmesi için yasal olarak zorunlu oldukları çevre izinlerini almaları

zarar etmediğine; özel sektörün işlettiği madenlerde yaşanan iş kazalarına dikkat çekerek iş kazalarının artacağına; özelleştirme sonrasında ücret ve çalışma koşullarında geriye gidişler olabileceğine bunun bölge ekonomisi üzerinde olumsuz etkileri olacağına; özelleştirme sonrasında sektörde giderek özel sermayenin hâkim olmasından kaynaklı olarak elektrik fiyatlarında yaşanabilecek olası artışlara dikkat çekerek yöre halkının desteğini almaya çalışmışlardır. Bu konuda yapılan diğer bir vurgu arkeolojik açıdan son derece zengin olan bölgenin tarihi zenginliklerinin açık maden ocağı kamu eliyle işletilmesi sayesinde korunabildiği ancak kar odaklı özel sermayenin gerekli hassasiyeti göstermeme riski olmuştur (<https://www.evrensel.net>, 09.09.2019).

Görüşülen işçi ve şube yöneticilerinin özelleştirmeye karşı çıkma gerekçelerinde anayasada yer alan “sosyal devlet” ilkesine neredeyse hiç vurgu yapmamaları dikkat çekicidir. Bu durum 1990’lı yılların sonlarına kadar özelleştirmeye karşı “kamu yararı” ve “sosyal devlet” ilkeleri üzerine kurulan savunma hattının çökmesinin ardından yeni savunma hattının “yabancı sermaye tehlikesi”, “devlet güvenliği” gibi ulusalcı vurgular üzerinden kurulmaya çalışılması ile bağlantılıdır.²⁰

Görüşmelerde işçilerin direniş sürecindeki dönüşümünü gözlemek mümkün olmuştur. İşçilerin deyimiyle “ekmek kavgası” olarak başlayan mücadele bir süre sonra işsizlik korkusu eşliğinin aşılmasının ardından sınıf bilincinin farklı tonlarının ortaya çıkmasıyla daha geniş bir aşamaya evrilmiştir. Enerji ve maden sektöründeki özelleştirmelerde küresel sermayenin baskısının etkili olduğunu, bu nedenle mücadelelerinin uluslararası sermaye ile de mücadele olduğunu ifade etmişlerdir. Bu durum direnişin aynı zamanda sınıf bilincinin gelişime doğrudan etki eden bir öğrenme süreci olduğunu göstermektedir. İşçiler mücadelelerinin ilk etapta işsizlik ve güvencesizliğe karşı bir mücadele olarak başlasa da ilerleyen süreçte özelleştirmenin halkın birikiminin sermaye aktarılmasına karşı mücadele ettiklerini ifade etmişlerdir.

İşçiler direniş sürecinde sermayenin ve devletin aygıtlarının sosyal hayatı kuşattığını fark etmişlerdir. Ana akım medyada yeterince yer alamamaları nedeniyle işçi sınıfının kendisini ifade edebileceği aygıtların geliştirilmesi gerektiği konusunda hem fikirdirler. Diğer yandan sendikal

---

ve gerekli yatırımları yapmaları 2019 yılı sonuna kadar ertelenmiş durumdadır. Bu düzenleme ile kamunun çevre kirliliği denetimi yapma ve yaptırım uygulama imkânı ortadan kalkmıştır. 2015 ve 2016 yıllarında Yatağan’da havadaki toz yoğunluğunun Dünya Sağlık Örgütü’nün insan sağlığı açısından üst sınır olarak belirlediği maksimum sınırın 3,5 ila 4 kat üstünde olduğu tespit edilmiştir (Climate Action Network Europe, 2018: 30, 61).

²⁰ Özelleştirmeye karşı mücadelelerde eylem ve söylemlerde meydana gelen değişimle ilgili ayrıntılı bir çalışma için bkz (Ağartan: 2018).

mücadelenin sınırlılıklarının farkına varan işçiler görüşmelerde sık sık siyasal mücadelenin önemine vurgu yapmışlardır.

447 günlük direniş ve devamında işgalle sonuçlanan süreç işçilerin sınıfsal anlamda özgüvenlerinin artmasını da sağlamıştır. Bu durum direnişin işçiler üzerindeki dönüştürücü gücüne işaret etmektedir.

“Bazen videoları falan izlediğinde, işçi sınıfının hangi durumlara düşürüldüğünü gördüğün zaman insanın ister istemez canı sıkılıyor. Bazen baktığında devletin önünde korkusuzca TOMA'lara karşı, çevik kuvvete karşı nasıl mücadele ettiğini görünce gururlanıyorsun. Ama şu her zaman aklımızdadır. Hiçbir emek boşa gitmiyor...Bir de mücadelenin şeyi oldu. İdareciler biliyor şimdi bizi. 447 gün boyunca veya 90'lardan beri o şey ile geldiğini. Biz devletten korkmamışız sonuçta. İşverenden mi korkalm.”

(Evren, maden işçisi, 18.04.2018 tarihli görüşme)

Yatağan İşçilerinin Mücadelesinde Tekel Direnişinin İzleri

Yatağan işçileri, Tekel direnişi sürecinde sık sık Ankara'ya destek ziyaretinde bulunmuşlar, direnişe aktif biçimde destek vermişlerdir. Bu durum Tekel direnişinden pek çok deneyim edinmelerini sağlamıştır. Yatağan işçileri Tekel direnişinde çadırların birleştirici etkisini gözlemlemişlerdir. 2013 yılındaki direniş sürecinde sürekli bir direniş çadırının kurulmasında bu deneyim etkili olmuştur.

“Şimdi bu çadır fikri bize biraz şeyden geldi aslında. Tekel'ciler çadır kurdu ya oradan esinlendik biz çadıra. Biliyorsun çadır Tekel'den sonra simge gibi oldu. Biraz da şey yani grev çadırlarından anımsandı. Eylemliliğe etkisi oldu. Yayılmasına katkısı oldu. En azından bu işin sorumluları oradan geçmedi. Çadırın varlığı bile o bile ürküttü yani.”

(Çetin, maden işçisi, 18.04.2018 tarihli görüşme)

Daha önceki direnişlerde Tes-İş ve Türkiye Maden-İş sendikası ortak mücadele yürütse de tek bir çadır kurularak direniş fiilen birleştirilmemiştir. 2013 yılında başlayan direnişlerinde iki sendika şubesi de tüm direniş sürecinde birlikte hareket etme kararı alarak tek bir direniş çadırı kurmuşlardır. Kurulan direniş çadırının siyasetçi, sanatçı, gazeteci, öğrenci, yerel yönetici ve akademisyenler tarafından sık sık ziyaret etmesi direnişin görünür olmasını sağlamıştır. Böylece işçilerin direniş çadırı birlikteliğin, mücadelenin ve dayanışmanın simgesi olmuştur. Direniş çadırı yerel ve üst düzey hükümet yetkilileri tarafından ise görmezden gelinen/temas etmekten kaçınılan bir alan haline gelmiştir (<http://www.hurriyet.com.tr>, 18.03.2019).

Yatağan işçilerinin Tekel Direnişinden edindikleri diğer bir deneyim direnişin Ankara'ya taşınması olmuştur. Daha önceki direnişlerde zaman zaman Ankara'ya gidilse de eylemlilik hiçbir zaman uzun süreli biçimde Ankara'ya taşınmamıştır. Tekel işçilerinin eylemlerini Ankara'ya taşımaları hem direnişi büyütmüş hem de hükümet üzerindeki baskıyı arttırmıştır. Bunu deneyimleyen Yatağan işçileri mücadelelerinde ikinci bir cephe açarak ÖİB'nin karşısına direniş çadırlarını kurmuşlardır. Zira santral ve maden işçilerinin Yatağan'daki eylemlerin yetkililer tarafından görmezden gelinmesi mümkün iken ÖİB karşısındaki direniş nöbetinin görmezden gelinmesi mümkün değildi. İşçiler direnişlerini Ankara'ya taşımaktaki diğer bir amacın kamuoyu desteğini arttırarak sendika genel merkezleri ve Türk-İş üzerindeki baskıyı arttırmak olduğunu ifade etmişlerdir.

İşçilerin dönüşümlü olarak yıllık izinlerini kullanarak, zaman zaman rapor olarak yürüttüğü 65 günlük süreçte başta ÖİB olmak üzere ilgili pek çok kurum ve bakanlığın önünde eylemler yapılmıştır. Yapılan eylemlere polis pek çok kez çok sert müdahalede bulunmuş, çok sayıda işçi bu müdahalelerde yaralanmış ve gözaltına alınmıştır (Türkiye Maden-İş, 2015: 156). Hatta yakın tarihte belki de ilk kez eylem yapan işçilere atlı polislerle gözdağı verilmeye çalışılmıştır (<http://www.hurriyet.com.tr>, 18.03.2019). Ancak işçiler arasında mücadele sürecinde Ankara'da yeni bir cephe açılmasını uygun bulmayan işçiler de vardır. 2000 yılındaki direnişlere katılan bazı işçiler, eylemin görünürlüğünü arttırmak Ankara'daki direniş nöbetinin mücadele gücünü olumsuz etkilediğini/mücadeleyi parçaladığını ifade etmişlerdir. Direnişin Ankara'ya taşınmasının yanlış bir strateji olduğunu ifade eden işçiler olmakla birlikte Yatağan işçilerinin Ankara'da Kurtuluş Parkı'nda yürüttükleri direniş nöbeti, mücadeleyi kamuoyunun gündemine taşınması açısından faydalı olmuştur.

Değişik Toplumsal Aktörlerin Direniş Karşısındaki Tutumları

Sınıfın ve toplumun diğer kesimlerinin bir işçi direnişine karşı tutumlarının direniş süreci üzerinde etkileri olması muhtemeldir. Yatağan direnişi ulusalcılık ve kamu yararı ilkesini kaynaştıran vurgusu ile geniş bir kamuoyu desteği sağlamışsa da bu destek genelde sempati ziyaretleri ile sınırlı kalmıştır. Konfederasyon ve diğer sendikal yapılar Yatağan direnişine karşı farklılaşan tutumları sergilemişlerdir. Yöre halkının fiili desteği olmakla birlikte sendikalar ve konfederasyonların, siyasi partilerin, demokratik kitle örgütlerinin ve çeşitli derneklerin desteklerinin genelde basın açıklamaları ile sınırlı kaldığı söylenebilir.

Sendika ve Konfederasyonların Direniş Sürecindeki Tutumu

Görüşmeler sırasında işçiler, DİSK, KESK ve bağlı sendikaların gerek Yatağan'da gerekse Ankara'da destek olduklarını ancak Hak-İş, Memur-Sen ve bağlı sendikalardan destek ziyareti dâhil hiçbir destek gelmediğini ifade etmişlerdir. Türk-İş'in de direnişe yeterli destek sağladığını söylemek mümkün değildir. İşçiler Türk-İş'in usulen destekliyormuş gibi görüldüğünü, daha önceki (Tekel vd.) özelleştirme mücadelelerindeki tutumundan yola çıkarak Türk-İş'ten zaten herhangi bir beklentilerinin olmadığını ifade etmişlerdir. Gene de Türk-İş Genel Başkanı'nın 447 gün süren direniş boyunca Yatağan'a sadece iki kez gelmesi, Kurtuluş Parkı'ndaki polis müdahalesinin hemen öncesinde uzaklaştırılması, onların yanında yer almaması işçilerde büyük bir öfke ve hayal kırıklığı yaratmıştır.

Türk-İş yönetimi genel beklentiye uygun biçimde özellikle Kurtuluş Parkı'ndaki direniş nöbetini bir an önce sonlandırmaya çalışmıştır. Sezer tarafından yapılan çalışmada da (2014: 133) ÖİB karşısında direniş nöbetine başlayan işçilere Türk-İş tarafından zaman zaman Yatağan'a dönmeleri konusunda baskı yapıldığı tespit edilmiştir. İlerleyen süreçte sert polis müdahalelerinin yaşandığı günlerde dahi Türk-İş'in ilgisizliği karşısında işçiler Türk-İş'i işgal ederek Türk-İş'i direnişe destek olmaya zorlamıştır (<https://t24.com.tr>, 15.03.2019). İşçiler ve kamuoyu tarafından "işgal" olarak nitelendirilen sürecin faaliyet raporlarında "ziyaret" olarak değerlendirilmesi dikkat çekicidir (Türkiye Maden-İş, 2018: 31). Türkiye emek tarihinde ender rastlanan konfederasyonu mücadeleye zorlama girişimi etkili olmuş, 2 gün süren işgal sonrasında toplanan Olağanüstü Başkanlar Kurulu'nda Türkiye Maden-İş ve Tes-İş sendikalarının örgütlü olduğu işyerlerinde 1 günlük, Türk-İş'in örgütlü olduğu tüm işyerlerinde ise sadece iki saatlik iş bırakma ve bir dizi eylemi kararı alınmıştır. Ancak son derece kısıtlı bu eylem programları etkin biçimde uygulanmamıştır. Türk-İş bu konuda bağlı sendikalara herhangi bir denetim veya yaptırım uygulamamıştır.

Yatağan direnişi yurt dışında da kamuoyunun ilgisini çekmiş, yurt dışındaki sendika ve işçi örgütleri de zaman zaman yolladıkları destek mesajları ile işçilere destek olmuştur (Milas Yakamoz, 5 Eylül 2014). İşçiler özellikle sert polis müdahaleleri sonrasında gelen destek mesajlarının direniş azimlerini arttırdığını ifade etmişlerdir.

Siyasi Partilerin Direnişe Karşı Tutumu

İşçiler ve sendika yetkilileriyle yapılan görüşmelerde başta Yatağan Belediyesi olmak üzere, Milas, Bodrum ve Muğla Belediye'lerinin direnişe her zaman destek verdikleri, taleplerinin belediyeler tarafından karşılandığı ifade edilmiştir. Belediye başkanları direniş çadırını defalarca ziyaret ederek işçilere

moral vermiştir. Yerel yöneticiler termik santral ve kömür ocaklarının özel sektörün kar hırsına emanet edilmesinin yanlış olduğunu, ayrıca bu işletmelerin Muğla ekonomisi açısından büyük bir öneme sahip olduğunu ifade etmişlerdir.

AKP hariç diğer tüm partilerin yerel düzeyde ve genel merkez düzeyinde destek verdikleri, zaman zaman milletvekilleri ve parti genel başkanlarının direniş çadırını ziyaret etmiştir. Ziyaretler sonrasında işçilerin talepleri muhalefet partilerinin milletvekilleri tarafından zaman zaman TBMM'ye taşınmıştır (<https://www.tbmm.gov.tr>, 05.06.2018). Yerel yöneticilerin, milletvekillerinin, parti genel başkanlarının destek ziyaretleri eylemlerin özellikle ulusal basında yer almasını sağlayarak kamuoyu desteğinin artmasında etkili olmuştur.

Yerel Halkın Direnişe Karşı Tutumu

Yatağan Termik Santrali civarındaki pek çok köy, gerek hava kirliliği nedeniyle tarım yapma olanaklarının kalmaması gerekse linyit rezervi bulunduğu için kamulaştırılarak başka yere taşınmıştır. Köylüler bir yandan devletin olacağını düşünerek diğer yandan yöre halkına iş imkânı yaratacağı umuduyla kamulaştırma kararlarına direnmemişler, arazilerini bazen bedelsiz çoğu zaman değerinin altında fiyatlarla vermişlerdir. Bu beklentiler de karşılığını bulmuş, kamulaştırılan köylerde oturanlara gerekli şartları sağlamaları koşuluyla istihdam önceliği tanınmıştır. Söz konusu faktörlerin etkisiyle bütün direnişlere çevre köylerden destek gelmiştir. Ancak düşük fiyatlarla kamulaştırılan arazilerin özelleştirmelerle özel sektöre devredilmesi kamulaştırma mağduru işçi ve köylülerde hayal kırıklığı ve öfke yaratmıştır.

“Sonuçta ekmek yiyoruz. Benim köyüm gitmiş mesela kömür için. Ne oldu köyümü verdim, ama aldın özel sektöre verdin!”

(Ali, santral işçisi, 21.04.2018 tarihli görüşme)

2013-2014 direnişinde oluşturulan köylü komitelerinin üyeleri köy köy dolaşarak halka özelleştirmenin gerçek amaçlarını anlatmışlar, ilçe giriş çıkışlarına astıkları afiş ve pankartlarla, billboardlara verdikleri ilanlarla bunu daha da görünür kılarak yöre halkının desteğini almaya çalışmışlardır. Ancak işçiler bu dönem yöre halkından bekledikleri desteği tam olarak alamadıklarını ifade etmişlerdir. Özellikle 2000 yılındaki direnişe katılan işçiler, 2000 yılındaki direnişin başarıya ulaşmasında Yatağan halkının desteğinin çok büyük payı olduğunu; 2013-2014 direnişinde ve özellikle işgal sürecinde bu düzeyde bir desteğin olmadığını, bunun özelleştirmenin engellenememesinde önemli bir faktör olduğunu belirtmişlerdir.

İşçiler destek yetersizliğinin temel sebebinin, dönemin toplumsal koşullarının yanı sıra işçilerin ücretlerinin yüksek olduğu yönündeki

iddiaların olabileceğini düşünmektedirler. İşçiler, yerel halkın görece küçük bir kısmının kendilerine karşı kıskançlık olarak nitelendirilebilecek bir yaklaşımla santral ve madenlerin özelleştirilmesini istediklerini ifade etmişlerdir. Bu durum başka çalışmalarda da saptanmıştır (Sezer, 2014: 129). Her ne kadar Yatağan ve Muğla halkının genelinde yaygın biçimde böyle bir algı gözlenirse de sendikanın kısmen gözlenen bu olumsuz yargıyı kırma konusunda yeterince çaba sarf ettiğini söylemek mümkün değildir. 2000 yılındaki direnişe kadar olan dönemde işçilerin Yatağan halkı kurduğu güçlü toplumsal bağların çeşitli nedenlerle zayıflamasına bağlı olarak verilen destek azalmıştır. İşçiler, yöre halkının desteğinin azalmasında en önemli faktörün Gezi süreci sonrasında hükümetin her türlü toplumsal muhalefete karşı takındığı sert tutum olduğunu düşünmektedirler. Bununla birlikte yöre halkı –özellikle çevre köylerde yaşayanlar- genel olarak özelleştirmeye karşıdır ve eylemlere verdikleri destekle bunu göstermişlerdir.²¹

Yerel ve Ulusal Medyanın Direnişe Karşı Tutumu

Görüşme yapılan işçilerin tamamı yerel medyanın direnişe tam manasıyla destek verdiklerini, her anlarında yanlarında olduklarını ifade etmişlerdir. Yapılan arşiv çalışmalarında yerel medyanın direnişe neredeyse gün gün yer verdikleri tespit edilmiştir. Buna karşın ulusal medyada bir ayrışma vardır. Genel anlamda ulusal medyada işçiler aleyhine bir habere rastlanmamakla birlikte Cumhuriyet, Evrensel, Sol, Aydınlık ve Birgün gazetelerinde direnişe büyük yer ayrıldığı görülmüştür. İşçiler Hayat TV, Halk TV, Ulusal Kanal'ın da direnişlerine büyük ölçüde yer verdiklerini ifade etmiştir. Buna karşın ana akım medya Yatağan işçilerinin direnişine ancak sansasyonel nitelik taşıyan olaylar yaşandığında yer vermiştir.

4-C Uygulamasının Direnişe Etkileri

4-C uygulamasının direnişe iki yönlü etkisi olmuştur. Bu etki ilk olarak özelleştirme mağduru kadrolu işçilere 4-C'ye “geçiş imkânı” verilmesinin yarattığı etki ikinci olarak işyerinde diğer kurumlardan gelip 4-C kapsamında çalışan çok sayıda işçinin olmasının yarattığı etki açısından ele alınacaktır. Her iki durum da 2013-2014 direnişini olumsuz etkilemiştir. İşyerinde 4-C kapsamında çalışanların var olmasının direnişe etkilerine bir alt başlıkta yer verileceği için bu kısımda salt 4-C uygulamasının “varlığının” direnişe etkileri tartışılacaktır.

2000 yılı öncesinde özelleştirme mağduru işçilere yönelik 4-C gibi bir uygulama söz konusu değildi. Özelleştirme mağduru kadrolu işçilerin kamuda düşük ücretlerle, güvencesiz ve kadrosuz çalıştırılmasına imkân

²¹ Yöre halkının direnişe olan desteklerine ilişkin ayrıntılı bilgi için bkz. Türkiye Maden-İş (2014:2-6; 2018: 30-34).

veren 4-C uygulaması Tekel işçilerinin aksine Yatağan direnişini bölerek zayıflatmıştır. Zira önceki direniş dönemlerinde 4-C uygulamasının olmaması işçiler açısından iki seçenek yaratmıştır. İşçiler ya özelleştirmeyle mücadele edecekler böylece işlerini kaybetmeyecekler ya da işyerleri özelleştirilecek ve işsizlik riskiyle karşı karşıya kalacaklardı. Bu durum önceki dönemlerde işçilerin mücadele kararlılığını arttıran en önemli faktörlerden biri olmuştur. Ancak 2000'li yıllarla birlikte artan özelleştirmelere karşı artan toplumsal tepkileri frenlemek için yaygın biçimde uygulanan 4-C uygulaması Yatağan işçilerine de dayatılmıştır. Direnişin işgal aşamasında işçilerin beklediği desteğin bir türlü gelmemesi nedeniyle işçilerin kendi güçlerini sorgulamaya başladıkları aşamada, direnişi kırmak için 4-C'de küçük iyileştirmeler yapılmış (4-C'ye geçiş "hakkı" önce 2 yıla uzatılmış, sonra süresiz hale getirilmiştir), yeni durum işçilere bir "fırsat" gibi sunulmuştur. Bu noktada Yatağan işçilerinin direnişlerinin neredeyse son anına kadar önceki dönemlerde olduğu özelleştirmeyi tekrar durduracaklarına inandıklarını belirtmekte fayda vardır. Ancak işgal sürecinde gelen bu hamle, artık tek başlarına kaldıklarını; yapabileceklerinin sınırına geldiklerini düşünen işçiler arasında büyük bir kafa karışıklığı ve bölünmeye yol açmıştır.

"4-C diye bir şey çıkardılar. Bizim özelleştirme mücadelemizin en yumuşak yeri 4-C idi...Arkadaş acaba 3 ayda mı 6 ayda mı gidelim derdindeydi. Sadece santralden özelleştirme olur olmaz 220-240 arkadaşımız 4-C'ye geçti."

(Önder, 16.04.2018 tarihli görüşme)

4-C'ye kitlesel geçişler maden kısmında da yaşanmıştır. 4-C'nin işçiler açısından bir kaçış noktası, düşük ücretli de olsa işsizlik oranlarının son derece yüksek olduğu ülkemizde "kamu" sektöründe istihdam şansı olarak algılanması direnişin en yumuşak zayıf noktalarından birisi olmuştur. İşyerlerinde örgütlü sendikalar baştan itibaren özelleştirmeye karşı çıkmışsa da sendikaların 4-C konusunda etkin bir tutum ve tepki geliştirememeleri direnişi başarısızlığa sürükleyen önemli etmenler arasında yer almaktadır. Üstelik 4-C'ye geçen işçiler beceri ve vasıf düzeyleri dikkate alınmadan niteliklerinin çok altında işler yapmak zorunda kalmışlardır. Diğer yandan mücadele kültürüne sahip çok sayıda işçinin 4-C'ye geçmesi uzun vadede sendikaların işyerindeki etkinliğini olumsuz etkilemesi muhtemeldir.

İşçi Kitleesindeki Parçalanma ve Değişimin Direniş Üzerine Etkileri

Santral ve madende çalışan işçi kitesinde yıllar içerisinde çok boyutlu bir değişim ve parçalanma olmuştur. İlk olarak işyerinde çalışan işçi sayısı önceki dönemlere kıyasla büyük ölçüde azalmıştır. '90'lı yıllarda santral ve madende

binlerce işçisinin çalıştığı Yatağan adeta bir işçi kasabasına dönüşmüştü. Ancak 2013 yılı itibarıyla bu sayı toplamda 1200-1300 civarına düşmüştür. Ayrıca '90'lı yıllardaki direnişlerdeki öncü işçilerin önemli bir kısmı emekli olmuştur. Emekli olan işçilerin yerine kadrolu işçi alınmazken, bu işler alt işveren aracılığı ile gördürülmeye çalışılmıştır. Bununla birlikte işlerin bir kısmı alt işveren aracılığı ile gördürülmesine rağmen işyerinde çalışan toplam işçi sayısı önceki dönemlere göre çok düşüktü.

Maden bölümünde taşeron işçi sayısı 45-50 civarında iken salt Yatağan Santral'inde bu sayının çok daha fazla olduğu neredeyse kadrolu işçi sayısına ulaştığı ifade edilmiştir. Diğer bir deyişle, termik santralde işlerin bir kısmının taşeron işçiler aracılığıyla yürütülmesi adeta örtülü bir kural halini almıştır. Şube yöneticilerinin kadrolu işçi istihdam edilmesine yönelik talepleri yöneticiler tarafından dikkate alınmamıştır. Bu durum işyerinde kadrolu işçi-taşeron işçi ayrımının doğmasına neden olmuştur. Sendikaların girişimlerine rağmen bu ayrışmanın üstesinden tam olarak gelinememiştir. Düşük ücretlerle, güvencesiz koşullarda çalışan bu işçiler işsizlik korkusuyla eylemlere katılmakta genellikle çekimser kalmışlardır. Bu durum işçiler arasında ayrışmalara neden olmuştur. Tes-İş sendikası Yatağan şubesinin yaptığı çalışmalarla santralde çalışan taşeron işçiler örgütlense de diğer koşullarda değişim olmadığı için bu işçilerin 2013-2014 direnişine tam anlamıyla destek vermediği ifade edilmiştir.

Taşeron işçilerinin direnişe destek verme konusunda isteksiz olmalarının diğer bir sebebinin, büyük kısmının iktidar partisinin referansıyla işe girmesi olduğu ifade edilmiştir. Bu durum klientalist ilişkilerin varlığına işaret etmektedir. İşçi Deniz'in "*en çok dikkatimi çeken bazı işçilerin siyasi partilere olan güvenleri sendikalarına olan güvenlerinden daha fazlaydı.*" ifadesi durumun özeti gibidir. İşçiler özellikle 2010 yılı sonrasında iktidar partisinin referansıyla işe giren işçi sayısının arttığını, bu işçilerin eylemlere genelde zoraki katıldığını, ailelerinin ise eylemlere neredeyse hiç destek vermediğini ifade etmişlerdir. Görüldüğü gibi işçi kitlesindeki parçalanma ailelerin direnişe verdiği desteğin azalmasına neden olmuştur. İşçiler 2013-2014 direnişinde de ailelerin desteği olduğunu ancak bu desteğin 2000 yılındakinin gerisinde kaldığını belirtmişlerdir.

"Bu son eylemlerde Madenci Heykeli'nde basın açıklaması yapılacaktı, işçilerin eşleri çocukları da gelsin denildi. Tabii o süreçte ben bekliyorum ki insanlar otobüsle falan değil kendiliğinden akıp gelecek kadınlar. Lojmanlarda oturuyorlar, lojmanlardan gelecekler. Araba gönderdik araçlar yarı boş geldi. Bazı temsilcilerinin dahi eşleri gelmedi. O gün çok üzüldüm ve eyvah dedim biz kaybedeceğiz herhalde. O gün aklımın bir kenarına düştü yani."

(Çetin, maden işçisi, 18.04. 2018 tarihli görüşme)

İşçi kitlesinde ayrışma sadece kadrolu işçi-taşeron işçi şeklinde olmamıştır. 2013-2014 döneminde santral ve maden kısmında 4-C kapsamında çalışan çok sayıda işçi vardı. Yani, işçi kitlesinde “kadrolu işçi/taşeron işçi/4-C’li işçi” şeklinde bir parçalanma yaşanmıştır. Görüşmelerde 4-C’li işçilerin sınıf bilincinin son derece zayıf olduğu, eylemlere neredeyse hiç katılmadıklarını ifade edilmiştir. 2000 yılına kadar olan direnişlerde işyerinde bu kapsamda çalışan bir işçi kitlesi yoktu. İşçilerin tamamı kadrolu işçilerdi. Sezer (2014: 130) bu işçilerle yaptığı görüşmelerde işçilerin “*özelleştirmeye karşı olmalarına rağmen, santral ve madenler özelleştirilse bile kendilerinin gene iktidar partisi sayesinde başka bir işe yerleşebileceklerini, eylemlere katılırlarsa bu şansı da kaybedeceklerini, zaten bu kadar karşı duruşa rağmen özelleştirmenin önüne geçmenin zor olduğu*” şeklinde beyanlarda bulduklarını ifade etmiştir. Bu durum 4-C uygulamasının işçi hareketinde yarattığı tahribatı göstermektedir.

2013-2014 direnişinde 4-C ve taşeron işçilerin varlığının yanı sıra önceki direnişlerde var olmayan bir olgu da işçilerin yaş skalasında meydana gelen değişimdir. 2000 yılı ve öncesindeki direnişleri gerçekleştiren işçilerin büyük kısmı birbirlerine çok yakın tarihlerde çalışmaya başlayan gençlerden oluşmaktaydı. Çoğunluğu gençlerden oluşan işçiler için özelleştirmeye karşı mücadele etmekten başka bir yol yoktu. 2013 direnişinde ise işçilerin yaş skalası daha heterojen bir yapıdaydı. İşçiler arasında emekliliğine çok kısa bir süre kalmış yâda emekliliği gelmesine rağmen çalışan işçiler olduğu gibi 90’lardaki direniş kültürüne görece sahip ancak emekliliğine uzun bir süre olan ya da işe daha sonra girip sendikal mücadeleye ilgisiz olan işçiler de vardı. Kadrolu işçiler arasındaki bu ayrışma direnişi olumsuz etkilemiştir.

İşçi sayısındaki azalışa ve kitledeki parçalanmaya ilave olarak, yukarıda değinildiği gibi 2000’li yıllarda sendikal hareketin yaşadığı büyük güç kaybı 2013-2014 direnişini zorlayan faktörler arasındadır (Türkiye Maden-İş, 2015: 155).

Hükümetin Tavrının Direnişe Etkisi

Yatağan işçilerinin 2013-2014 direnişinde tek parti yönetimiyle mücadele etmesi, bu direnişi 2000 yılı ve öncesindeki direnişlerden ayıran önemli bir faktördür. 2000 yılı ve öncesindeki direnişlerde işçilerin muhatap olduğu koalisyon hükümetlerinin özelleştirmeler konusunda net bir ortak tutumlarının olmaması işçiler açısından önemli bir avantaj oluşturmuştur. Daha önceki direnişlere aktif biçimde katılan işçiler de bu dönemde güçlü bir tek parti iktidarına karşı mücadele etmiş olmalarının direnişin başarıya ulaşmamasında çok önemli bir faktör olduğunu ifade etmişlerdir.

Özelleştirmelerden elde edilen gelirleri adeta alternatif bir kaynak yaratma biçimi olarak gören iktidar partisi tek parti hükümeti olmanın

avantajla dilediği yasaları meclisten geçirerek özelleştirmelerin kurumsal alt yapısını etkin bir şekilde oluşturma imkânına sahip olmuştur. Görüşmelerde işçiler önceki dönemlerde hem hukuki hem de eylemsel anlamda mücadele edebildiklerini, 2013-2014 dönemindeki direnişlerinde iktidar partisinin yasalarda yaptığı değişiklikler nedeni ile hukuksal alanda mücadelenin önünün kesildiğini ifade etmişlerdir. Zira yapılan yasa değişiklikleri ile bir yandan Anayasa Mahkemesi'ne özelleştirmelerin iptaline ilişkin başvuru yapılmasının önü kesilirken diğer yandan özelleştirme işlemlerine ilişkin davalarda ilk derece mahkemesi olan Danıştay'ın kamu yararı ilkesi üzerinden yerindelik denetimi yapması açıkça yasaklanarak yargı yetkisi idari işlem ve eylemin hukuka uygunluğu ile sınırlanmıştır. Hükümetin aldığı kararları önleyici bir muhalefet olmadan büyük ölçüde uygulamaya koyabilmesi özelleştirme takviminin kararlılıkla uygulamasını kolaylaştırmıştır (Türkiye Maden-İş, 2015: 155).

Hükümetin kararlı tavrı karşısında işçiler eylemlerini kademe kademe radikalleştirmişlerse de iletişim kanallarını hiç bir zaman kapatmamıştır. Yatağan'da, Muğla'da, Ankara'da ve diğer pek çok ilde yapılan mitinglerde bunu açıkça ifade etmişlerdir. Örneğin, 30 Kasım 2013 tarihinde Muğla'ya seçim mitingi için gelen dönemin başbakanına seslerini duyurmaya çalışmışlar ancak işçilerin protesto yapma ihtimaline karşı miting günü il genelinde somut bir gerekçeye dayanmadan çok sayıda işçi gözaltına alınmıştır. Daha sonra başbakanla yapılan görüşmede başbakanın ihalenin iptalinin ancak yeterlilik belgeleriyle ilgili bir eksiklik olması ya da tekliflerin değerinin altında olduğunun tespit edilmesi halinde mümkün olabileceğini söylemesi işçilerin umutlanmasına sebep olmuştur. Buna karşın ilerleyen dönemde hiçbir olumlu gelişme yaşanmamasına karşı işçiler eylemlerini radikalleştirme kararı alarak dönüşümlü açlık grevine başlamışlardır (Emek Yılı, 2014: 276; Hamle Gazetesi, 2 Aralık 2013). İlerleyen dönemde cumhurbaşkanlığı seçimi sürecinde miting için Muğla'ya gelen başbakanla görüşmek isteyen işçilere karşı tutum gene çok sert olmuş. Yapılan sert polis müdahalesinde yüzü aşkın işçi gözaltına alınmıştır (<https://www.evrensel.net>, 10.09.2019).

Hükümet direnişin ulusal medyada fazla yer etmediği zamanlarda görmezden gelerek, ülke gündeminde yer etmeye başladığı ya da bu ihtimalin söz konusu olduğu kritik aşamalarda ise çeşitli şekillerde yaptığı doğrudan/dolaylı müdahalelerle direnişi kırmaya çalışmıştır. Örneğin, işçiler Muğla'yı ziyaret eden 11. Cumhurbaşkanı Abdullah Gül'e taleplerini iletmek istedilerse de son anda "güzergâh değiştirme kararı" alınması nedeniyle bu amaçlarına ulaşamamışlardır (Aydınlık, 6 Haziran 2014). İşçilerin eylemlerini radikalleştirme kararı aldığı aşamalarda konunun gündemde yer etmesi halinde kısa süre geri adım atan hükümet, kamuoyunun ilgisi/desteğinin azaldığı anladığında özelleştirme işlemlerine kaldığı yerden devam etmiştir.

Örneğin, 20 Ocak 2014'te işçilerin sabah 08.00'dan itibaren işyerini terk etmeme kararı aldıktan sonra ihaleler iki ay ertelenmiştir. Bu durum karşısında özelleştirme kararından vazgeçileceği yönünde umutlanan işçiler işgale son vermiştir. İlerleyen aşamada yapılan eylemlerle Mayıs ayına kadar ötelenebilmiştir. ÖİB'nin 16 Mayıs 2014 tarihinde yapılması planladığı ihale 13 Mayıs 2014 tarihinde Soma'da yaşanan maden faciası nedeniyle kamuoyundan gelebilecek tepkileri önlemek amacıyla ertelenmişse de kamuoyunun ilgisinin azaldığı aşamada ihaleler yapılmıştır.

Hükümet işçilerin ulusal düzeyde geniş kitlelerle buluşmasını her aşamada engellemiştir. Yatağan işçilerinin özelleştirmeye karşı ilk Ankara yürüyüşü ulusal basında geniş yer bulunca işçiler birkaç kez daha Ankara'ya yürümek için yola çıkmışsa da bu yürüyüşler güvenlik güçleri tarafından engellenmiştir (Türkiye Maden-İş, 2015: 155). Benzer şekilde yerelde yapılan mitinglere müdahale gelmezken (Hamle Gazetesi, 30 Aralık 2013) Yatağan işçilerine destek için karşı tüm emek örgütlerinin katılımıyla Ankara'da yapılması planlanan ve her türlü izni alınan mitinge gitmek için Yatağan'dan yola çıkan işçiler Yatağan çıkışında durdurulmuş ve hiçbir gerekçe sunulmadan gitmeleri engellenmiştir. Bu durum karşısında işçiler aileleri ile birlikte Muğla-Yatağan karayolunu trafiğe kapatarak 14 saat boyunca aralıksız Muğla'ya yürümüşler, ardından basın açıklaması yapmışlardır. Çok daha küçük eylemlerine sert polis müdahaleleri olmasına rağmen son derece işlek bir karayolunu kapatan işçilere herhangi bir müdahale bulunulmamıştır (Muğla Devrim Gazetesi, 25 Ocak 2014). Aynı gün, Ankara'da Yatağan işçilerine destek amaçlı yapılması planlanan miting “Yatağan işçileri olmadan” yapılmıştır (Emek Yıllığı, 2015: 231). Mitinge gidememeleri işçilerde büyük bir moral bozukluğu yaratmıştır. İşçiler direnişin bu aşamada düşüşe geçtiğini ifade etmişlerdir. İşçiler, yaptıkları eylemlere ve Soma faciası olaylar yaşanılı çok kısa bir süre olmasına rağmen ihalenin yapılmasını beklemediklerini bu nedenle ihalenin yapılmasını takip eden süreçte direnişin kısa süreli bir düşüş yaşadığını ifade etmişlerdir. Görüldüğü gibi hükümetin özelleştirmeler konusundaki tavrı direnişi her aşamada zorlayan başlıca faktör olmuştur.

Direnişin Sonuçları

Yatağan Termik Santrali ve GELİ'nin mülkiyet devri yöntemiyle özelleştirilmesi çalışma koşullarında bazı değişimler yaratmasına karşın işçilerin çok uzun bir süre özelleştirmeye karşı direnerek işyerinde işverenin yönetim hakkını kısıtlayacak bir güce sahip olduklarını kanıtlamış olmaları bazı kısa ve uzun vadeli kazanımlar yaratmıştır.

Direnışin Sağladığı Kazanımlar

Yatağan işçileri 447 gün süren uzun direnişlerine rağmen özelleştirmeyi durduramasa da sürecin mutlak bir başarısızlıkla sonuçlandığını söylemek büyük bir haksızlık olacaktır. Yatağan direnişinin temel kazanımı, sendikal hareketin ve genel anlamda işçi hareketinin en kötü günlerini yaşadığı ve son derece güçlü tek parti iktidarının fiili baskılarını arttırdığı bir dönemde işçi sınıfına ve toplumsal muhalefete verdiği moral olmuştur.

Direnış süreci Yatağan işçileri açısından da içinde bazı kazanımları barındırmaktadır. Dönemin Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanı Taner Yıldız'ın "*can sıkıcı bir gelişme*" olarak nitelendirdiğı (Yatağan Demeç Gazetesi, 12 Şubat 2014) direniş sürecinde işçilerin sınıfsal özgüvenlerini tekrar kazandıklarını ifade etmeleri dahi başlı başına bir kazanımdır. Sonuçtan bağımsız olarak işçilerin 447 gün gibi uzun bir süre direnme kararlılığını göstermiş olması sendikaların işyerindeki etkinliklerinin halen eskisi gibi güçlü bir şekilde devam etmesini sağlayan en önemli etmendir. Diğer yandan daha önce belirtildiğı gibi özelleştirme karşıtı bir mücadele yenilgi ile sonuçlansa da yenilenlerin nasıl yenildikleri de son derece önemlidir (Özuęurlu, 2006: 293). Bu bağlamda Yatağan işçileri belki taleplerini kabul ettiremeyerek "yenilmişler" ama kolay da teslim olmamışlardır. 2013-2014 direnişi gerek özelleştirme karşısında birleşik bir savunma hattı oluşturması gerekse salt ekonomik hedeflerle başlayan sürecin sınıf bilincinin farklı tonlarının gelişimine doğru evrilmesi açısından gerek Yatağan işçileri gerekse Türkiye işçi hareketi açısından önemli bir deneyim olmuştur.

İşçiler ise, kendileri açısından direnişin en büyük kazanımının işyerinde sendikal örgütlülüğün korunabilmesi olduğunu ifade etmişlerdir. Gerçekten Tes-İş ve Türkiye Maden-İş sendikalarının örgütlü olduğı pek çok işyeri özelleştirmelerin ardından kısa sürede sendikasızlaştırılırken Yatağan'da örgütlülük halen eski canlılığı ile devam etmektedir.

İmzalanan protokolle işçilerin hakları büyük ölçüde korunmuştur (Koç, 2015: 400). Örneğin devir tarihi itibari ile çalışmakta olan işçilere, devir tarihine kadar işlemiş kıdem ve ihbar tazminatları ile birlikte diğer tüm alacaklarına ilişkin ödemeler şirket tarafından ödenecek ve işçilerin kazanılmış akitleri korunarak iş akitleri yenilecekti. Protokolde çalışmaya devam eden hiçbir işçinin iş sözleşmesi haklı ve geçerli neden olmadan sonlandırılmayacağı taahhüt edilmiştir. Gene, işçi alımlarında yöre halkına öncelik verileceğı, lojman ücretlerinin düşürülmesi, (santralde) taşeron işçilerin tamamının 28 Şubat 2015 tarihi itibariyle kadroya alınması, devir tarihi itibariyle (GELİ'de) mevcut işçi sayısının muhafaza edileceğine yönelik hükümler, işçinin yasal süre içinde 4-C'ye talep etmesi halinde işverenden toplu iş sözleşmesinden ve kanunlardan doğan bütün haklarını peşin ve nakden ödeyerek iş akdinin feshetmesini talep edebilmesi, işçi ve öğrenci

servislerinin mevcut durumunun muhafaza edilmesi gibi maddeler protokolde yer alan önemli maddelerdir.

ÖİB yetkilisi yaptığımız görüşmede, ihale şartnamesinde mevcut istihdam sayısının 3 yıl süreyle %95 oranında muhafaza edilmesinin zorunluğu olduğuna ilişkin bir hüküm bulunduğunu ifade etmiştir. Bu durum istihdam edilen kişi sayısının korunarak işyerindeki öncü işçilerin işten çıkarılmasına olanak verse de, sendikaların işyerindeki etkinliğinde bir gerileme olmadığı için böyle bir durum söz konusu olmamıştır. Bu durum işyerinde sendikal örgütlülüğün korunabilmesinin en önemli kazanım olduğunu tekrar kanıtlamıştır.

Özelleştirme Sonrası Çalışma Koşulları

Direniş sonrasında yapılan protokolde mevcut haklar garanti altına alınmıştır. İşçiler özelleştirme sonrasında ekonomik ve sosyal haklarında bir gerileme olmadığını ifade etmişlerdir. ÖİB yetkilisi ile yapılan görüşmede ise, istihdam edilen kişi sayısında ve verimlilikte ciddi bir artış olduğu ifade edilmiştir. Buna göre, devir tarihi itibarıyla Yatağan Termik Santrali'nde 389 olan işçi sayısı 31.12.2017 tarihi itibarıyla 582'ye, GELİ'de 316 olan işçi sayısı 395'e çıkmıştır. Gene aynı rapora göre 2014 yılının sonu itibarıyla GELİ'de 3 milyon 011 bin ton kömür çıkarılmışken, bu rakam 2015 yılında 3 milyon 272 bine, 2017 yılında ise 5 milyon 184'e çıkmıştır. Yatağan Termik Santrali'nde 2014 yılında 1. 872 GWh olan elektrik üretimi, 2017 yılında 2015 yılında 2.305 GWh'ye 2017 yılında ise 3.490 GWh'e çıkmıştır. ÖİB verilerine göre, söz konusu verimlilik artışında istihdamdaki artışın büyük payı vardır.

İşçilerle yapılan görüşmede ise, istihdam sayısındaki görünüşteki artışın gerçeği yansıtmadığı tespit edilmiştir. Zira santral ve madende kadrolu işçilerin büyük bir kısmı 4-C'ye geçmiş, protokol gereği taşeron işçilerin tamamı kadroya alınmışsa da kayda değer düzeyde yeni işçi alımı yapılmamıştır. Maden kısmındaki işçi sayısının santrale göre daha az artması, taşeron işçi sayısının az olması ile ilgilidir. Yani, ÖİB'nin özelleştirme öncesine ilişkin verilerinde taşeron işçiler dikkate alınmamıştır. İşçiler özelleştirme öncesi döneme göre daha az işçi ile üretim yapıldığını ifade etmişlerdir. Toplam işçi sayısındaki azalmaya rağmen önceki dönemlere göre önemli ölçüde daha fazla üretim yapılması işçilerin iş yüklerinin arttığına işaret etmektedir. İş yükündeki artış görmezden gelinerek salt kâr odaklı bir üretim anlayışı ise iş kazası yaşanma riskini arttıracaktır.²²

---

²² Nitekim 26.08.2016 tarihinde solüsyon tanklarının temizliğini yapan 1 işçi, 19.07.2018 tarihinde ise kömür sevk alanının çökmesi sonucu 2 işçi hayatını kaybetmiştir. Yaşanan göçüğün işverenin gerekli onarım ve yenileme yatırımlarını

Sonuç

Yatağan işçilerinin özelleştirmeye karşı 1996'da başlayıp 2014 yılının sonuna kadar devam eden mücadelesi başta enerji ve maden işçileri ve aileleri olmak üzere, öğrencileri, meslek örgütlerini, sivil toplum örgütlerini, siyasi partileri, muhtarlardan büyükşehir belediye başkanlığına kadar yerel yönetimleri, bölge esnafını Yatağan ve Muğla halkını içine alan büyük bir direniş olarak tarihteki yerini almıştır. Yatağan işçileri geçmişten bugüne sadece kendilerini ilgilendiren konularda değil genel anlamda işçi sınıfını ilgilendiren pek çok konuda tavır almış, eylemlilik süreçlerine aktif biçimde dâhil olmuştur. Bu açıdan Yatağan direnişi sendikal hareketin tekrar yükselişi için bir alternatif örgütlenme modeli olan (Özügürlü, 2008a) toplumsal hareket sendikacılığının izlerini taşımaktadır.²³

18 yıllık direniş sürecinde emekli olanlar, işten ayrılanlar, işe yeni girenler olmuş, ancak mücadele büyük ölçüde aynı dinamizmle devam ettirilmiştir. Bu mücadele bir anlamda Yatağan işçilerinin özelleştirmeye karşı var olma mücadelesi haline gelmiştir (Sezer, 2014: 124). Zaman zaman yoğunlaşan özelleştirme saldırıları karşısında radikalleşen mücadele, yorucu ancak işçi hareketi açısından önemli deneyimleri barındırmaktadır. Nitekim özelleştirmenin tek alternatif/bir zorunluluk olduğu iddia edilen bir dönemde başlayan özelleştirme hamleleri Yatağan işçilerinin direnişleri karşısında 2014 yılında kadar her seferinde başarısızlıkla sonuçlanmıştır. Bu süreçte, işyerlerine yapılması gereken yatırımlar yapılmamış, emekli olanların ve işten ayrılanların yerine yeni işçi alınmamıştır. İşçi sayısındaki azalışa rağmen her iki işletme karlılıklarını korumuşlardır. Buna karşın özelleştirme girişimleri hükümetlerden bağımsız bir şekilde neredeyse aralıksız devam etmiştir.

Yatağan işçilerinin 447 günlük direnişi her şeyden önce örgütlü bir direniştir. Zira tabanın etkin bir şekilde rol üstlendiği direniş sürecinde sendika genel merkezleri aktif bir rol almamakla birlikte direnişin finansal ve kurumsal sorumluluğunu üstlenmişlerdir. Ancak Tes-İş ve Türkiye Maden-İş sendikalarının Yatağan şubelerinin geçmişten beri genel merkezlerinden farklı pozisyon almalarının Yatağan direnişini mümkün kıldığını gözden kaçırmamak gerekmektedir. Diğer yandan direniş büyük ölçüde sendika şube yöneticilerinin kontrolünde olmakla tabanın zaman zaman sendikasını zorladığı dönemler de olmuştur.

İşçiler gerek direniş kararı alınmadan önce gerekse 447 gün süren direnişin her aşamasında yerel, ulusal ve uluslararası kamuoyunun desteğini

---

yapmaması ve kamusal denetim eksikliğinden kaynaklandığı iddia edilmiştir (<http://www.demecgazetesi.com>;

<https://www.haberturk.com>; <http://www.hurriyet.com.tr>, 14.03. 2019).

²³ Benzer bir değerlendirme için bkz. (Aydın-Gezer, 2017: 57).

sağlamanın yollarını aramışlardır. Ülkenin gündemine göre kamuoyunun ilgisini çeken neredeyse her alanda yaptıkları eylemlerle haklı taleplerini dile getirerek kamuoyunun desteğini almaya çalışmışlardır. Ana akım medyanın genellikle görmezden gelme şeklindeki tavrına ve bu dönemde gündemi büyük ölçüde Gezi süreci ve sonrasında gelişmeler belirlemesine rağmen ve ülke gündeminde sık sık yer etmişler, hatta zaman zaman gündemi belirlemişlerdir.

Yatağan işçileri, şube yönetimlerinin politikalarının oluşturulmasında işyeri komiteleri aracılığıyla etkili olmuşlardır. Bu durum işçilerin eylem kararlarına daha aktif biçimde katılımını sağlamıştır. Diğer bir deyişle, işçiler direnişin hem örgütleyicisi hem yürütücüsü olmuşlardır. Ancak diğer sendikalardan eylemsel anlamda çoğu zaman destek görmemiş, yalnız mücadele etmek zorunda kalmışlardır. Aynı dönemde özelleştirilme ihtimalleri olan işyerlerinde çalışan işçilerin dahi direnişe fiili destek verdiğini söylemek mümkün değildir. Diğer yandan Yatağan işçileri ortak sorunlara karşı ortak mücadelenin başarılı bir örneğini vermişlerdir. Kendilerini bekleyen güvencesiz çalışma ihtimalinde ortaklaşan kaderleri santral ve maden işçilerini geçmişten bugüne ortak mücadeleye yöneltmiştir. Eylemde birliğin sağlanması sadece mücadeleye katkı sağlamamış, birleşik mücadelenin sınıf hareketine olumlu etkisinin kanıtı da olmuştur. Bu sayede işyerinde tesis edilen mücadele azmi ve kararlılık önce işyeri dışına, sonrasında Yatağan'a ve nihayet ulusal düzeye yansıtılabilmektedir. Üstelik direniş sonlansa da sendika şubeleri halen tek sendikaymışçasına birlik içinde hareket etmektedir.

Beklenenin aksine 2013 yılında yaşanan Gezi sürecinin direnişe uzun vadede olumlu bir katkısı olmamıştır. İşçilere göre salt Gezi süreci ile kısıtlı olmak kaydıyla direnişe verilen destek kısmen artmışsa da, Gezi süreci sonrasında her alanda artan baskıların direnişe olumsuz etkisi olmuştur. Gerçekten gerek olayların yaşandığı dönemde tüm Türkiye'nin gündeminde salt Gezi'nin olması ana akım ve muhalif basında direnişin yer etmesini zorlaştırdığı gibi gerek devamında hükümetin her türlü toplumsal muhalefete karşı takındığı sert tutum özellikle direnişin işgal aşamasında yöre halkının direnişe verdiği fiili desteğin azalmasına neden olması muhtemeldir. Yöre halkının direnişe verdiği toplumsal desteğin azalmasındaki diğer bir önemli etken işçilerin 2000 yılı ve öncesindeki direnişlerinde kurdukları toplumsal bağların komitelerin etkisinin azalması nedeniyle zamanla zayıflamasıdır.

2013-2014 direnişini zorlaştıran diğer etmenler genel olarak sendikal hareketin gücündeki gerileyiş, Türk-İş'in yeterli desteği vermemesi, genel merkezin finansal destekle yetinmesi, işyerlerinde çalışan işçi sayısındaki azalış, işçi kitlesinin önceki yıllara göre çok daha heterojen bir yapıda olması ve karşıda tek parti hükümeti olan bir iktidar partisinin avantajlarını sonuna kadar kullanan bir partinin olması sayılabilir. Diğer yandan direnişin mutlak

bir başarısızlıkla sonlandığı da söylenemez. Özelleştirilen pek çok KİT'in aksine sendikal örgütlülüğün halen güçlü bir şekilde korunabilmesi, işçilerin temel hak ve ücretlerinde gerileme olmaması hatta bazı alanlarla ilerleme sağlanması önemli kazanımlardır.

Yatağan işçileri direnişlerindeki temel hedeflerine ulaşamasa da özelleştirmelerin adeta kanıksandığı bir dönemde 18 yıl gibi uzun bir süre özelleştirmeye karşı direnebilmeleri küçük bir kasaba olan Yatağan'ı adeta bir direniş simgesi haline getirmiş, özelleştirmeye karşı mücadelenin her zaman mümkün olduğunu göstermiştir. Sonuçta, Yatağan direnişi Türkiye'de özelleştirmeye karşı verilen en uzun soluklu mücadele olarak işçi sınıfı tarihindeki yerini almıştır. Üstelik işyeri özelleştirilse de aradan geçen 4 yılı aşkın zamana rağmen işçilerin sınıfsal özgüvenleri halen yüksektir. Görüşmelerde bir işçinin “*biç devletle mücadele etmişiz, bugün işverenden mi korkacağız?*” ifadesi bu özgüvenin en net ifadesi olmuştur.

KAYNAKÇA

a) Kitap, Makale ve Raporlar

- Ağartan, K. (2018) “Türkiye’de Özelleştirme Karşıtı Hareketlerin Seyri”, **Türkiye’nin Büyük Dönüşümü** (Der: Osman Savaşkan ve Mehmet Ertan), İstanbul: İletişim Yayınları, 149-174.
- AKP (2002) **Kalkınma ve Demokratikleşme Programı**, Ankara.
- Aydın-Gezer, G. (2017). “Toplumsal Hareket Sendikacılığının Türkiye Örneğinde İncelenmesi: Zonguldak Grevi ve Yürüyüşü, Yatağan Direnişi ve Tekel Direnişi”, **The International Journal of Approaches in Social Sciences**, Cilt:1, Sayı:1, 49-70.
- Bekem, M. (2012) “Yatağan Özelleştirme Süreci”, **Sosyal Haklar Ulusal Sempozyumu Bildiriler IV**, 18-19 Ekim 2012, İstanbul: Petrol-İş Yayını-117, 159-161.
- Boratav, K. (2014) “Türkiye Ekonomisi: 2013 ve Öncesinde Kısa Bir Gezinti”, *Emek Yıllığı 2013*, (Der. Alparslan Savaş vd.), İstanbul: Yazılama Yayınları, 393-400.
- Climate Action Network Europe (2018). **Kömürün Gerçek Bedeli Muğla Raporu**, İstanbul.
- Çelik, A. (2012) “Türkiye’de 2000’li Yıllarda Grevler ve Grev Dışı Eylemler: Çalışma Hayatında “Pax Romana” Mı?”, **Sosyal Haklar Sempozyumu Bildiriler IV**, 18-19 Ekim 2012, Muğla, 107-131.
- Çelik, A. (2014). “AKP’nin on yılında sendikalar ve sendikasılaştırma”, **Heinrich Böll Stiftung**, 44-48, https://tr.boell.org/sites/default/files/downloads/AZIZ_CELIK.pdf f. (05.06. 2018).
- Çelik, A. (2017). “Zarf Değişti Mazruf Aynı: 6356 Sayılı Yasa Sonrasında Türkiye’de İşçi Sendikacılığı”, **Zor Zamanlarda Emek- Türkiye’de Çalışma Yaşamının Güncel Sorunları** (Der. Ahmet Makal ve Aziz Çelik), Ankara: İmge Kitabevi, 149-216.
- Doğan, G. (2015). “1980 sonrası Türkiye’de Sendikal Hareket: Türkiye’de Sendikacılığın Kuğu Şarkısı”, **Tanzimat’tan Günümüze Türkiye İşçi Sınıfı Tarihi 1839-2014**, (Der. Y. Doğan Çetinkaya ve Mehmet Ö. Alkan), İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 386-406.
- Emek Yıllığı (2014) **Emek Yıllığı-2013**, (Edt. Alparslan Savaş, Aşkın Süzük, Hande Heper, Ülkü Özbir, Yıldız Koç), İstanbul: Yazılama Yayınevi.
- Emek Yıllığı (2015) **Emek Yıllığı-2014**, (Edt. Alparslan Savaş, Canan Koç ve Yıldız Koç), İstanbul: Yazılama Yayınevi.
- Erçelik, F. (2012) “Yatağan Özelleştirme Süreci”, **Sosyal Haklar Ulusal Sempozyumu IV Bildiriler**, 18-19 Ekim 2012, İstanbul: Petrol-İş Yayını-117, 163-167.
- Kaygısız, İ. (2014a) “2013 Yılı İşçi Sınıfı Eylemleri Üzerine Değerlendirme”, **DİSK-AR**, Sayı: 2, 108-121.

- Kaygısız, İ. (2014b) “2014 Yılı İşçi Sınıfı Eylemleri Üzerine Değerlendirme”, **DİSK-AR**, Sayı: 5, 153-173.
- Kaygısız, İ. (2016) “2013-2015 Yılı İşçi Sınıfı Eylemleri Üzerine Değerlendirme”, **DİSK-AR**, Sayı:5, 154-173.
- Kaytan, C. (2001) “Yolsuzluk Baskını”, **Milliyet**, 31 Mart 2011.
- Koç. Y. (1995) Teslimiyetten Mücadeleye Türk-İş, Ankara: Öteki Yayınevi.
- Koç, Y. (2012) **AKP ve Emekçiler: 2002-2012**, Ankara: Epos Yayınları.
- Koç, Y. (2015) **Türkiye İşçi Sınıfı Tarihi Osmanlı’dan Günümüze**, İstanbul: Tek Gıda-İş Sendikası Yayını.
- Koç. Y. (2018) Türkiye İşçileşiyor, *Aydınlık Gazetesi*, 17.02.2018, <https://www.aydinlik.com.tr/turkiye-iscilesiyor-yildirim-koc-kose-yazilari-subat-2018> (10.09.2019).
- Koçak, H. (2017) “2000’li yıllarda Türkiye Emek Hareketine Genel Bir Bakış”, **2000’li Yıllarda Türkiye’de Sendikacılık**. (Der. M. Serdar Kayaoğlu), Ankara: Epos Yayınları, 154-171.
- Köse, A. H. ve Bahçe, S. (2018) “Kapitalizmin Yoksulluğu: Vatandaş Ya Da Toplumsal Sınıf Olarak Yoksullar?”, **Sosyal Yardım Alanlar-Emek, Geçim, Toplumsal Siyaset ve Toplumsal Cinsiyet**. (Der. Denizcan Kutlu), Ankara: İletişim Yayınları, 41-57.
- Müftüoğlu, Ö. (2013) “Yeniden Esneklığe Karşı Bir Mücadele Örneği: Tekel Direnişi ve Sendikalar Üzerine Yeniden Düşünmek”, **Türkiye’de Esnek Çalışma** (Der. Özgür Müftüoğlu ve Arif Koşar), İstanbul: Evrensel Yayınevi, 241-256.
- ÖİB (2013). **2013 Yılı Faaliyet Raporu**, Ankara: Özelleştirme İdaresi Başkanlığı.
- ÖİB (2017). **2017 Yılı Faaliyet Raporu**, Ankara: Özelleştirme İdaresi Başkanlığı.
- Öngel, Serkan (2014). “Haziran Ayaklanmasında İşgücü Piyasalarındaki Dönüşümün Ayak İzleri”, **Emek Yılığ-2013** (Der. Alparslan Savaş vd.), İstanbul: Yazılama Yayınları, 513-524.
- Özgür, Ö. (2001) “Yolsuzluk İhbarına Ölüm Tehdidi”, **Cumhuriyet**, 7 Mart 2001.
- Özügürlü, M. (2006) “Türkiye’de Güvencesiz Çalışma ve Sınıflar Mücadelesinin Yeni Gündemi”, **Küreselleşmeye Güney’den Tepkiler** (Der. Ceyhun Güler vd.), Ankara: Dipnot Yayınları, 277-300.
- Özügürlü, M. (2008a) “Geleceği Olmayan Bir Gelenek Üzerine Notlar” **Türkiye’de Sendikal Kriz ve Sendikal Arayışlar**, (Der. Fikret Sazak) Ankara: EPOS Yayınları, 281-296.

- Özüğürlü, M. (2008b) **Anadolu’da Küresel Fabrikanın Doğuşu**, İstanbul: Kalkedon Yayınları.
- Sağlam, M. (2018) “Kömürde Özelleştirme ve ‘Bedeli’”, <https://www.gazeteduvar.com.tr/ekonomi/2018/10/12/komurde-ozellestirme-ve-bedeli/>, (05.11.2018).
- Savaş, A. (2013a) “Grevler-I: AKP’li 10 yıl”, **Sol Gazetesi**, 20.08.2013, <http://haber.sol.org.tr/yazarlar/alpaslan-savas/grevler-i-akpli-10-yil-78278>, (20.05.2017).
- Savaş, A. (2013b) “Grevler-II: 2013 grevleri”, **Sol Gazetesi**, 27.08.2013, <http://haber.sol.org.tr/yazarlar/alpaslan-savas/grevler-ii-2013-grevleri-78644> (21.05.2017).
- Savaş, A. (2014) “Grevsiz 10 Yılın Ardından “Haziransız” 2013 yılı grevleri”, **Emek Yıllığı-2013** (Der. Alparslan Savaş vd.), İstanbul, Yazılama Yayınları, 513-524.
- Sezer, S. (2014) “Yatağan Enerji ve Maden İşçilerinin Direniş Sürecinde Medyayı Kullanış Biçimleri”, **LaborComm-2014 5. Uluslararası İşçi ve İletişim Konferansı**, 3-4 Mayıs, Ankara, 123-135.
- Soğancı, E. (2012) “Yatağan Özelleştirme Süreci”, **Sosyal Haklar Ulusal Sempozyumu IV Bildiriler**, 18-19 Ekim 2012, İstanbul: Petrol-İş Yayını-117, 147-158.
- Süzük, A. (2014) “Özelleştirme ve Serbestleştirmede Kritik Kavşak”, **Emek Yıllığı-2013** (Der. Alparslan Savaş vd.), İstanbul: Yazılama Yayınları, 513-524.
- Şahin-Güngör, Ö. (2012) Yatağan Direnişini Başarıya Ulaştıran Etkenler, **Sosyal Haklar Ulusal Sempozyumu IV Bildiriler**, 18-19 Ekim 2012, İstanbul: Petrol-İş Yayını-117, 133-147.
- Thompson, E. P. (2004) **İngiliz İşçi Sınıfının Oluşumu**, İstanbul: Birikim Yayınları.
- <https://stats.oecd.org/Index.aspx?DataSetCode=TUD>, (21.05.2018).
- https://www.tbmm.gov.tr/develop/owa/ab_komisyonu_web.birlesim_baslangic_ab2?P4=22185&P5=H&page1=29&page2=29, (05.06.2018).

b) Sendika Yayınları

- Genel-İş (2018) **OHAL’de Emegın Durumu, DİSK/Genel-İş Yıllığı ’16-’17**, Ankara.
- Petrol-İş (1990) **’89 Yıllığı**, İstanbul: Petrol-İş Yayınları.
- Petrol-İş (1995) **’93-’94 Yıllığı**, İstanbul: Petrol-İş Yayınları.
- Petrol-İş (1997) **’95-’96 Yıllığı**, İstanbul: Petrol-İş Yayınları.
- Petrol-İş (2000) **’97-’99 Yıllığı**, İstanbul: Petrol-İş Yayınları.

- Tes-İş (2002) **Yatağan Şubesi 6. Dönem Olağan Genel Kurulu Çalışma Raporu**, Muğla.
- Tes-İş (2010) **Yatağan Şubesi 2009-2010 Çalışma Raporu**, Muğla.
- Tes-İş (2013a) **Yatağan Şubesi 9. Olağan Genel Kurulu Çalışma Raporu**, Muğla.
- Tes-İş (2013b) **Birlik, Mücadele, Zafer**, Muğla: Tes-İş Yatağan Şubesi Yayını.
- Tes-İş (2017) **Yatağan Şubesi 10. Olağan Genel Kurulu Çalışma Raporu**, Muğla.
- Türk-İş (1992) “Özelleştirmede Sıra Madenlere mi Geldi?”, **Türk-İş Dergisi**, Sayı:282, 12-13.
- Türkiye Maden-İş (1995) **5. Olağan Genel Kurula Sunulan Çalışma Raporu**, Ankara.
- Türkiye Maden-İş (2003) **7. Olağan Genel Kurula Sunulan Çalışma Raporu**, Ankara.
- Türkiye Maden-İş (2014) **Türkiye Maden İşçileri Sendikası Yatağan ve Havalisi Şubesi 10. Dönem Olağan Genel Kurulu Çalışma Raporu**, Muğla.
- Türkiye Maden-İş (2015) **10. Olağan Genel Kurula Sunulan Çalışma Raporu**, Ankara.
- Türkiye Maden-İş (2018) **Türkiye Maden İşçileri Sendikası Yatağan ve Havalisi Şubesi 11. Olağan Genel Kurulu Çalışma Raporu**, Muğla.

c) Gazeteler

- Aydınlık, “*İşçi Yolunu Kesince Gül Kaçtı*”, 6 Haziran 2014.
- Aydınlık, “*İşçiler Taleplerini Kabul Ettirdi*”, 7 Aralık 2014.
- Birgün, “*17 yılda 90 elektrik santrali ve 37 maden sahası özelleştirildi!*”, 22. Şubat 2018.
- Cumhuriyet, “*Enerji İşçileri Haklı Çıktı*”, 2 Nisan 2001.
- Cumhuriyet, “*Yatağanın Devri Durduruldu!*”, 9 Ocak 2001.
- Cumhuriyet, “*Özelleştirme Bereketi*”, 3 Aralık 2014.
- Hamle, “*Yatağan İşçileri Açlık Grevine Başlıyor*”, 2 Aralık 2013.
- Hamle, “*25 bin kişi Özelleştirmeye Hayır Dedi*”, 30 Aralık 2013.
- Hürriyet, “*Özelleştirmeye 6,3 milyar liralık ‘enerji’ katkısı*”, 17 Mayıs 2017.
- Milas Yakamoz, “*16 bin 599 Meksikalı işçiden destek*”, 5 Eylül 2014.
- Milas Yakamoz, “*Garanti Verilemezse Eyleme Devam Edeceğiz*”, 6 Aralık 2014.

Muğla Haber, “*YEAŞ İhalesine Suç Duyurusu*”, 12 Ocak 2013.

Muğla Devrim, “*Ankara’ya Gidişleri Engellenince Muğla’ya Yürüdüler*”, 25 Ocak 2014.

Yatağan, “*Tes-İş ve Maden-İş’ten Özelleştirmeye Sert Tepki!*”, 30 Mart 2011.

Yatağan, “*Özelleştirme Öfkesi*”, 19 Mart 2010.

Yatağan Demeç, “*Santral da, Kömür de Bizim; Sahip Çık!*”, 19 Ocak 2011.

Yatağan Demeç, “*Şirince’ye Yatağan İşçisi Damgasını Vurdu*” 21 Aralık 2012.

Yatağan Demeç, “*Girgin’den Bakan Yıldız’a Sert Cevap!*”, 12 Şubat 2014.

<http://www.demecgazetesi.com/gundem/termik-santralde-is-kazasi-1-olu-2-yarali-h8098.html>, (14.03.2019)

<https://www.evrensel.net/haber/73636/yatagan-gercegi>, (09.09.2019).

<https://www.evrensel.net/haber/89526/basbakanin-mitingi-oncesi-yatagan-iscilerine-gozalti>, (10.09.2019).

<https://www.haberturk.com/son-dakika-yatagan-termik-santralinde-gocuk-meydana-geldi-2065294#>, (14.03.2019)

<http://www.hurriyet.com.tr/gundem/isciler-gulun-yolunu-kesti-26557169>, (18.03.2019).

<http://www.hurriyet.com.tr/gundem/yatagan-iscilerine-mudahale-26248851>, (18.03.2019).

<http://www.hurriyet.com.tr/tmmob-yatagan-termik-santralindeki-kaza-is-gu-40912914>, (14.03.2019).

Sözlü Görüşmeler

a)Sendika Yetkilileri ile Yapılan Görüşmeler

Osman İlhan, T. Maden-İş Yatağan ve Havalisi Şube Başkanı,16.04.2018, Muğla.

Süleyman Girgin, Türkiye Maden-İş Yatağan ve Havalisi Eski Şube Başkanı, 16.04.2018 Muğla.

Fatih Erçelik, Tes-İş Yatağan Şube Başkanı, 18.04.2014 tarihli görüşme, Muğla.

Fikret Sazak, Türkiye Maden-İş (Eski) Uzmanı, 12.04.2018, Ankara.

b)Yerel Yöneticilerle Yapılan Görüşmeler

Osman Gürün, Muğla Büyükşehir Belediye Başkanı, 18.04.2018 Muğla.

Bahattin Gümüş, Menteşe Belediye Başkanı, 19.04.2018, Muğla.

c)İşçiler ve Diğer Yetkililerle Yapılan Görüşmeler

Hilal Kaplan, Özelleştirme İdaresi Başkanlığı 3. Proje Grup Başkan Vekili, 11.04.2018, Ankara.

Önder, Santral işçisi, Ustabaşı, 16.04.2018, Muğla.

Aydın, Santral işçisi, Pompa İstasyonu Operatörü, 16.04.2018, Muğla.
Kemal, Maden işçisi, Büro İşçisi, 17.04.2018 Muğla.
İlhan, Maden işçisi, Puantör, 17.04.2018, Muğla.
Anıl, Maden işçisi, Kamyon şoförü, 18.04.2018, Muğla.
Çetin, Maden işçisi, Dozer operatörü, 18.04.2018, Muğla.
Evren, Maden işçisi, Vardiya amiri, 18.04.2018, Muğla.
Günay, Santral işçisi, 19.04.2018.
Burak, Santral işçisi, 19.04.2018, Muğla.
Selim, Maden işçisi, Dozer Operatörü, 20.04.2018, Muğla.
Ender, Maden işçisi, Dozer Bakım-Onarım ustası, 20.04.2018, Muğla.
Atakan, Maden işçisi, Bakım-Onarım Ustası, 20.04.2018, Muğla.
Deniz, Santral işçisi, Operatör, 21.04.2018, Muğla.
Galip, Santral işçisi, Silori operatörü, 21.04.2018, Muğla
Ali, Santral işçisi, Dozer Operatörü, 22.04.2014, Muğla.